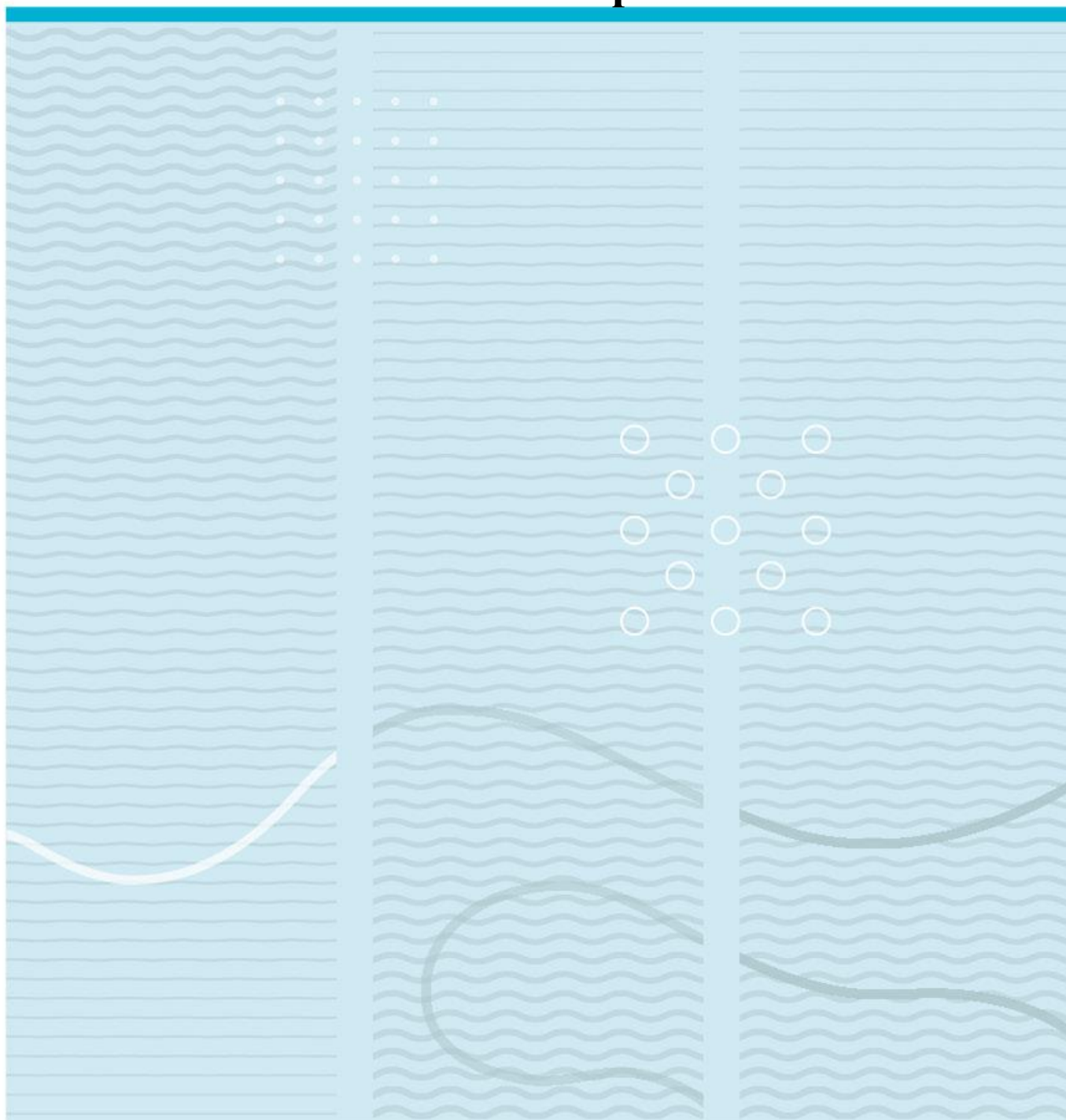

Thomas Rambekk

Opplevelser av hjelp i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige, og hvilke aspekter av denne hjelpen som fremmer og hemmer samfunnsdeltakelse: En retrospektiv studie

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2023 Thomas Rambekk

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Bakgrunn og hensikt

Majoriteten av enslige mindreårige i alderen 15-18 år som får vedtak om opphold i Norge, blir bosatt i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige. Arbeidet med enslige mindreårige løses ulikt av kommunene, og de enslige mindreåriges botid i kommunale bofellesskap varierer fra måneder til flere år. De kommunale bofellesskapene skal fungere som en trygg base etter en periode med usikkerhet, men også en viktig arena for å lære språk og kulturkunnskap. Denne oppgaven omhandler temaet enslige mindreårige flyktninger og deres erfaringer med hjelpen de mottok i kommunale bofellesskap. Hensikten med studien var å få løftet frem de enslige mindreåriges egne stemmer med tanke på hvilke aspekter ved kommunale bofellesskap som har betydning for deres deltakelse i samfunnet.

Metode

Informantene i denne studien ble rekruttert ved å kontakte kommuner på Østlandet som hadde erfaring med bosetting av enslige mindreårige. Representanter fra kommunene tok deretter kontakt med tidligere beboere av kommunale bofellesskap, og de som samtykket til å delta i studien ble kontaktet. Studien er kvalitativ med et fenomenologisk forskningsdesign, og data ble innhentet ved hjelp av intervju. Studien har et retrospektivt perspektiv der informantene ser tilbake på sine erfaringer fra kommunale bofellesskap. For å tolke datamaterialet ble det benyttet systemisk tekstkondensasjon.

Resultater

Funnene i studien viste at de kommunale bofellesskapene stod overfor en del utfordringer som bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige. Informantene hadde varierende opplevelser av tiltakets evne til å forstå deres situasjon og behov, samtidig som de enslige mindreårige hadde begrenset forståelse for tiltakets hensikt. Funnene indikerte at det kan være et forbedringspotensial i kommunikasjonen mellom ansatte og enslige mindreårige, og at dette kan ha betydning for de enslige mindreåriges psykisk helse og opplevelse av sosial støtte. Alle informantene nevnte at det var lettere å få tillit til ansatte med lik bakgrunn som dem selv. Datamaterialet viste også at de enslige mindreåriges opplevde den sosiale støtten fra ansatte i overganger som mangelfull, både fra mottak til bofellesskap og fra bofellesskap til egen leilighet. Informantene fortalte at psykisk helse og opplevelse av støtte hadde betydning for evnen til å ta del i samfunnet.

Nøkkelord

Enslige mindreårige, bofellesskap, sosial støtte, sosiale nettverk, deltakelse i samfunnet, medborgerskap, psykisk helse.

Referansestil

I retningslinjene til MOPP900 skrives det at oppgaven skal benytte seg av APA 6 for å henvise til referanser. Forskjellen mellom APA 6 og APA 7 har hovedsakelig betydning for parafrasering. I APA 6 står det at man «oppfordrer» til bruk av sidetall, mens det i APA 7 står at man «bør». I denne oppgaven vil det ikke være henvisning til sidetall ved parafrasering da dette tidligere ikke har vært et krav i studieløpet, dog vil sidetall oppgis der det krever det, ved direkte sitat. Ved usikkerhet rundt dette kan emneansvarlig Truls I. Juritzen kontaktes.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse	4
Forord	7
1 Innledning	8
1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål	9
1.1.1 Studiens begrensninger	9
1.2 Begrepsavklaring	10
1.2.1 Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	10
1.2.2 Psykisk helse	10
1.2.3 Deltakelse i samfunnet	10
2 Lovverk og nasjonale retningslinjer	12
2.1 Internasjonale forpliktelser	12
2.1.1 FNs Flyktningkonvensjon	12
2.1.2 FNS Barnekonvensjon	13
2.1.3 Internasjonalt rapporteringsarbeid	14
2.2 Nasjonalt lovverk og retningslinjer	14
2.2.1 Barnevernloven	14
2.2.2 Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)	14
2.2.3 Regjeringens strategiplan for god psykisk helse	15
2.2.4 Planlagt opptrappingsplan for psykisk helse	16
2.3 Organisering i Norge	16
3 Dagens kunnskapsstatus	18
3.1 Psykisk helse i Norge	18
3.2 Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	19
3.2.1 Migrasjonsstress	19
3.2.2 Sosial støtte og sosiale nettverk	20
3.2.3 Mestringsstrategier	22
3.3 Relevant teori	23
3.3.1 Behov og motivasjon	23
3.3.2 Opplevelse av sammenheng	24
3.3.3 Relasjonell kommunikasjonsteori	24

4	Metode og forskningsdesign.....	26
4.1	Kvalitativ metode	26
4.1.1	Fenomenologisk tilnærming.....	27
4.1.2	Kvalitet i forskningen	28
4.2	Utvalg og rekruttering	29
4.3	Datainnsamling.....	31
4.3.1	Intervjuguide	31
4.3.2	Gjennomføring av intervju	31
4.3.3	Transkribering	31
4.3.4	Analyse av datamaterialet.....	32
4.4	Etiske vurderinger	33
4.4.1	Informert samtykke og konfidensialitet	33
5	Presentasjon av funn.....	35
5.1	System og individ.....	35
5.1.1	Å bo i et system	36
5.1.2	Fra familie til fremmed	37
5.2	Relasjoner.....	38
5.2.1	Profesjonelle relasjoner.....	38
5.2.2	Relasjoner med resonans	40
5.2.3	Ensomhet	41
5.3	Deltakelse og mestring	42
5.3.1	Nøkler som åpner og lukker	42
5.3.2	Ansvar og mening.....	44
6	Drøfting.....	45
6.1	System og individ.....	45
6.1.1	Å bo i et system	45
6.1.2	Fra familie til fremmed	47
6.2	Relasjoner.....	48
6.2.1	Profesjonelle relasjoner.....	48
6.2.2	Relasjoner med resonans	50
6.2.3	Ensomhet	51
6.3	Deltakelse og mening	53

6.3.1	Nøkler som åpner og lukker	53
6.3.2	Ansvar og mening	55
6.4	Drøfting av hovedtemaer opp mot hverandre	57
6.5	Drøfting av metodiske styrker og svakheter	60
6.5.1	Valg av fenomenologisk tilnærming	60
6.5.2	Gyldighet, pålitelighet og overførbarhet	60
6.5.3	Utvalg og rekruttering	62
7	Avslutning	63
	Referanser	65

Forord

I drøyt fem år har jeg vært student ved Universitetet i Sørøst-Norge på masterstudiet i klinisk helsearbeid, med spesialisering i psykisk helsearbeid. Det har vært noen lærerike år, både på universitetet og i livets harde skole. Arbeidet med masteroppgaven har vært inspirerende ved at jeg har fått muligheten til å utforske et tema jeg har stort engasjement for, og som jeg anser som viktig. Jeg har jobbet med enslige mindreårige i 12 år og har vært så heldig å ha tillitsfulle samtaler med fantastiske ungdommer, som har forferdelige historier å fortelle, men som også har vist ukuelig pågangsmot. Jeg føler meg beæret av å kunne få muligheten til å være en støttespiller for disse ungdommene i deres vei mot et meningsfullt liv.

Aller først vil jeg takke informantene mine for deres ærlighet og vilje til å bidra til min studie. Uten dem ville det ikke vært mulig for meg å gjennomføre. Jeg vil også benytte muligheten til å takke mine veiledere. Min første veileder var Ellen Sofie Andvig, og jeg vil takke henne for de bidrag som gjorde at prosjektbeskrivelsen ble til. Jeg vil rette en stor takk til min veileder Linda Nesse som har vist stoisk ro og uendelig tålmodighet, og støttet meg mer enn hva jeg kunne forvente gjennom arbeidet med dette masterprosjektet. Jeg vil også takke alle forelesere og medstudenter ved Universitetet i Sørøst-Norge for interessante samtaler og diskusjoner.

Støtte er viktig, og jeg vil takke familie og venner for at dere alltid er der for meg. Og min sønn Jeppe, takk for at du er en uendelig kilde til glede.

Berger, 16.01.23

Thomas Rambekk

1 Innledning

I 2022 ble det bosatt 454 enslige mindreårige i Norge (IMDi, 2022). Enslige mindreårige forstår begrepet god psykisk helse som det å ha evne til å fungere og være en del av samfunnet, og de forbinder god psykisk helse med det å bli forstått og være del av sosiale nettverk (Jarlby, Goosen, Derluyn, Vitus & Jervelund, 2018). Velferdsstaten Norge har sluttet seg til internasjonale konvensjoner som sikrer barns rettigheter, både i deres hjemland og i eksil (IMDi, 2017). Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har ansvaret for bosetting av enslige mindreårige, og har utarbeidet en veileder for kommunene i deres arbeid (IMDi, 2017). I veilederen heter det at «det er en viktig oppgave å sikre en utvikling i samfunnet der personer med innvandrerbakgrunn ikke har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn den øvrige befolkningen» (IMDi, 2017, s. 14). Dette støttes også i regjeringens strategiplan for psykisk helse der det er et uttalt mål om inkludering, tilhørighet og deltagelse i samfunnet for alle, dog er det mange i alderen 16-24 år som opplever ensomhet og innvandrere nevnes som en utsatt gruppe (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Fravær av sosial støtte er ofte ensbetydende med ensomhet, og vil kunne øke faren for fysiske og psykiske lidelser (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Og personer som opplever psykiske lidelser vil ha større sannsynlighet for arbeidsledighet, og på denne måten miste tilgang på «sosiale relasjoner, identitet, personlig vekst, økonomisk trygghet, og andre helsefremmede ressurser» som et arbeidsforhold kan gi (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 20).

Det fremkommer i en kunnskapsoppsummering om de enslige mindreårige at «perspektiver som fremstår som fraværende eller er lite belyst, er i første rekke de enslige mindreåriges egen stemme» (Svendsen, Berg, Paulsen, Garvik & Valenta, 2018, s. 80). Det nevnes at det er forskningshull som må tettes, blant annet de enslige mindreåriges erfaringer med ulike bo- og omsorgstiltak (Svendsen et al., 2018), men også deres opplevelser av overgangen til voksenlivet (Lindén, Aasen, Seeberg & Staver, 2020). Mer kunnskap om hvordan bo- og omsorgstiltak fremmer og hemmer deltagelse i samfunnet, vil være viktig for å kunne utvikle tilbudet og legge til rette for at enslige mindreårige skal kunne bidra med sine ressurser i samfunnet. Denne oppgaven har til hensikt å gi et lite kunnskapsbidrag til denne forskningen ved å løfte frem de enslige mindreåriges egne erfaringer fra kommunale bofellesskap og hva de anså som hjelpsomt for å kunne ta del i samfunnet.

I neste delkapittel vil oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål presenteres, og etter det en kort begrepsavklaring og beskrivelse av oppgavens begrensninger. I det kommende kapitlet presenteres et utvalg av de rammer og retningslinjer som gjelder i arbeidet med enslige mindreårige, både internasjonale forpliktelser og nasjonale lovverk og retningslinjer. Deretter vil det gis en oversikt over dagens kunnskapsstatus på feltet, samt en gjennomgang av relevante teorier. I påfølgende kapittel vil metodevalgene bli beskrevet og argumentert for, før studiens funn presenteres og deretter drøftes i eget kapittel. Det siste kapitlet er en kort avslutning der studiens funn vil bli løftet frem med eventuelle implikasjoner for praksisfeltet og videre forskning.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

I mitt masterløp har jeg skrevet om enslige mindreårige i alle oppgaver med valgfritt tema, og det var hele tiden min tanke å skrive masteroppgaven om samme gruppe. Det at jeg valgte å skrive om deltakelse i samfunnet kommer hovedsakelig av egen arbeidserfaring fra kommunalt bofellesskap for enslige mindreårige, og de mange historiene om utenforskap jeg har blitt fortalt opp gjennom årene. Disse historiene fikk meg til å tenke over hva hjelp egentlig kan være, og at det ikke alltid er like lett å vite om jeg viser vei eller står i veien. På bakgrunn av dette vokste det frem et engasjement for å gi de enslige mindreårige mulighetene til å selv definere hva som er hjelpsom hjelp. Min problemstilling ble derfor:

«Hvilken hjelp beskriver unge voksne, fra botiden i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige, som hjelpsom for å kunne delta i samfunnet?»

Og mine forskningsspørsmål er:

- Hvilke aspekter av det å bo i kommunale bofellesskap fremmer deltakelse i samfunnet?
- Hvilke aspekter av det å bo i kommunale bofellesskap hemmer deltakelse i samfunnet?

1.1.1 Studiens begrensninger

Problemstillingen er «retningsgivende for hvilke personer eller situasjoner vi kan studere, hvilke metoder vi kan benytte, og hvordan analysen kan utføres» (Thagaard, 2013, s. 49), og bidrar til å avgrense oppgaven til det man ønsker å få besvart. Denne studien søker kun å løfte frem de enslige mindreåriges egne subjektive erfaringer i forhold til problemstillingens tema. Funnene kan ikke

generaliseres, men de kan forhåpentligvis ha noe overføringsverdi som kan ha betydning for videre forskning eller i arbeidet med enslige mindreårige.

1.2 Begrepsavklaring

De følgende begrepene var det hensiktsmessig å definere da forståelsen av dem kan ha betydning for oppgaven.

1.2.1 Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger

Begrepet refererer til «barn og ungdom som søker beskyttelse i Norge uten å ha følge av foreldre eller andre med foreldreansvar for dem, og som oppgir å være under 18 år ved søknadstidspunktet» (IMDi, 2017, s. 7). Barn og ungdom som søker beskyttelse i Norge kan ha ulik status som gir ulike rettigheter. En asylsøker er en person som søker om asylstatus og beskyttelse som flyktning. En flyktning er en person som har fått asylstatus etter FNs Flyktningkonvensjon. UDI kan også gi midlertidig opphold som har begrensede rettigheter (IMDi, 2022). I denne masteroppgaven vil informantene og gruppen generelt bli omtalt som enslige mindreårige, uavhengig av status eller grunnlag for opphold.

1.2.2 Psykisk helse

Psykisk helse er et «overordnet begrep som omfatter alt fra god psykisk helse og livskvalitet til psykiske helseplager og lidelser» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 9). Psykiske lidelser benyttes når bestemte diagnostiske kriterier er oppfylt (Helse. Og omsorgsdepartementet, 2017). Psykiske plager brukes om tilstander som oppleves belastende, men som ikke faller inn under etablerte diagnoser. I masteroppgaven vil jeg bruke begrepet psykiske problemer da det både rommer psykiske lidelser og psykiske plager (Arbeidsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet, 2013, s 13).

1.2.3 Deltakelse i samfunnet

Et sentralt begrep i denne oppgaven er «deltakelse i samfunnet», og det kan være hensiktsmessig å utdype dette noe. I «Mestre hele livet» er det et uttalt mål om «inkludering, tilhørighet og deltakelse i samfunnet for alle» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 19), men det følger ingen definisjon med til dette målet. I denne oppgaven forstår jeg det å delta i samfunnet på samme måte som begrepet medborgerskap. «Medborgerskap bygger på prinsippet om at alle

borgere er fullverdige samfunnsmedlemmer. Hvert enkelt individ har et sett av sivile, politiske og sosiale rettigheter som sikrer dem en likeverdig status, og like muligheter og rettigheter til å delta i alle sider av samfunnslivet» (Karlsson & Borg, 2017, s. 88). Medborgerskap handler også om mer enn rettigheter, nemlig de «rammebetingelser som påvirker borgernes mulighet til å delta» (Karlsson og Borg, 2017, s. 88). Oppgaven vil ikke drøfte om deltakerne i studien har de nevnte rettighetene eller ikke, men har sitt fokus på de rammebetingelsene som påvirker de enslige mindreåriges muligheter til å oppleve deltakelse i det norske samfunnet.

2 Lovverk og nasjonale retningslinjer

Jeg vil i denne delen av oppgaven ta for meg de internasjonale forpliktelsene Norge har, samt det nasjonale lovverket og hvilke retningslinjer som er gjeldende for feltet. Deretter vil jeg gi en kort beskrivelse av organisering av tilbudet for enslige mindreårige i Norge.

2.1 Internasjonale forpliktelser

Norge er forpliktet til å sikre barns rettigheter, både i deres hjemland og i en eksiltilværelse gjennom blant annet FNs Flyktningkonvensjon og FNs Barnekonvensjon (IMDi, 2017). I tillegg til de nevnte konvensjonene, forplikter Norge seg til å ta vare på enslige mindreårige gjennom følgende avtaler: «FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter av 16. desember 1966, Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og de grunnleggende friheter av 4. november 1950 og Haagkonvensjonen av 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid som gjelder foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn» (IMDi, 2017, s. 10).

2.1.1 FNs Flyktningkonvensjon

Målet med FNs flyktningkonvensjon er å definere flyktningers rettigheter, samt at land forplikter seg til å følge disse. FNs flyktningkonvensjon forplikter ikke stater til å ta imot flyktninger, men den sier at alle mennesker har rett til å søke beskyttelse i et annet land, og at de ikke kan returneres dersom de vil bli forfulgt (FN, 2020). FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) har utarbeidet retningslinjer som er hjemlet i FNs Flyktningkonvensjon (IMDi, 2017), de er:

- «Myndighetene skal oppnevne en representant eller verge som skal sørge for kontinuitet i omsorgstilbudet som barnet får» (IMDi, 2017, s. 12).
- «Flytting mellom ulike oppholdssteder skal begrenses til et minimum» (IMDi, 2017, s. 12).
- «Myndighetene skal føre jevnlig tilsyn for å sikre barnets fysiske og psykiske helse, og tilsynet må utføres av kvalifiserte personer» (IMDi, 2017, s. 13).
- «Personalet som skal arbeide med enslige mindreårige bør rekrutteres spesielt til denne oppgaven og gis opplæring» (IMDi, 2017, s. 13).
- «Oppsporing av foreldre eller annen familie er grunnleggende og bør påbegynnes så snart som mulig etter ankomst» (IMDi, 2017, s. 13).

2.1.2 FNS Barnekonvensjon

FNs Barnekonvensjon legger til grunn at etnisk og geografisk tilhørighet ikke har betydning for hvilke rettigheter et barn har, og gjelder dermed alle barn. Barnekonvensjonen er inkorporert i norsk lov, og et brudd på barnekonvensjonen er derfor et brudd på norsk lov (IMDi, 2017). Det vil være hensiktsmessig å løfte frem noen artikler som har særlig betydning for enslige mindreårige.

Barnekonvensjonen artikkel 3 omhandler prinsippet om barnets beste og at dette skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barn (IMDi, 2017). Prinsippet er også nedfelt i Barneloven (1981) §48. I 2013 utarbeidet Barnekonvensjonen en kommentar som utdyper hva som menes med barnets beste, og deler prinsippet i tre elementer. Det første elementet er at barnets beste er en substansiell rettighet, og innebærer at statene i spørsmål som berører barn har en uttalt plikt til å vektlegge barns interesser som et grunnleggende hensyn (Larsen, 2021). Det andre er at barns beste er et tolkningsprinsipp. Dette innebærer at hvis en lovhjemmel kan forstås på flere måter, skal man velge den løsningen som ivaretar barnet i størst mulig grad (Larsen, 2021). Det tredje elementet i prinsippet er at barnets beste er en prosedyreregulering. Det betyr at før det tas avgjørelser for et konkret barn, for en gruppe barn eller barn generelt, skal de positive og negative konsekvensene avgjørelsen har for berørte barn vurderes. Det innebærer dessuten at en avgjørelse som gjelder barn må begrunnes og helt konkret inneholde hva som ble ansett som barnets beste, hvilke kriterier dette bygger på og hvordan hensynet til barnets beste har blitt veiet mot andre hensyn (Larsen, 2021).

Artikkel 12 omhandler barnets rett til å si sin mening og bli hørt. Dette bygger videre på prinsippet om barnets beste og innebærer at i tiltak som berører enslige mindreårige «skal myndighetene høre og ta hensyn til hva barnet selv mener og ønsker. Barnet skal ha tilgang på all relevant informasjon om sine rettigheter, tilgjengelige tjenester, mulighet for oppsporing av familien og situasjonen i hjemlandet» (IMDi, 2017, s. 11).

Barnekonvensjonens artikkel 22 handler om flyktningbarn. Alle barn som kommer, om de kommer alene, med foreldre eller med andre, skal få beskyttelse og hjelp til å utøve sine rettigheter (Barne- og familiedepartementet, 2003). Videre så heter det i artikkel 25 at «barn som plasseres for å få omsorg, beskyttelse eller fysisk eller psykisk behandling, har rett til periodisk vurdering av behandlingen de mottar» (IMDi, 2017, s. 12).

Artikkel 39 handler om rehabilitering og re-integrering og leser at «barn har rett til fysisk og psykisk rehabilitering og sosial integrering og at slik rehabilitering skal finne sted i et miljø som fremmer barnets helse, selvrespekt og verdighet» (IMDi, 2017, s. 12).

Artiklene i barnekonvensjonen, som nevnt over, søker å verne barn og unge sine menneskerettigheter. Dette innebærer at alle offentlige instanser er pålagt å respektere barnets rettigheter slik de er uttrykt i konvensjonen (IMDi, 2017).

2.1.3 Internasjonalt rapporteringsarbeid

Norge rapporterer til FNs Barnekomité hvert femte år, blant annet om arbeidet med enslige mindreårige. FNs Barnekomité er opprettet for å undersøke hva partene i FNs Barnekonvensjon gjør for å oppfylle forpliktelsene (IMDi, 2017). «Det viktigste med et slikt internasjonalt rapporteringsarbeid er at samarbeidslandene følges opp i den nasjonale praksisen på det barnefaglige området» (IMDi, 2017, s. 13). På denne måten kan FNs Barnekomité sikre at barn og unges rettigheter blir respektert i tråd med FNs Barnekonvensjonen.

2.2 Nasjonalt lovverk og retningslinjer

I denne delen av oppgaven skal jeg se nærmere på noen nasjonale lover og retningslinjer som berører enslige mindreårige, og arbeidet med dem, når de er bosatt i kommunale bofelleskap.

2.2.1 Barnevernloven

I Barnevernloven (1992) §1-1 heter det at lovens formål er å «sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Den skal også sikre at barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår, samt at loven gjelder for alle som befinner seg i Norge» (Barnevernloven, 1992, §1-1, 1-2). Ut fra dette vil enslige mindreårige ha de samme rettigheter som øvrige barn i Norge.

2.2.2 Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)

IMDi har ansvaret for bosetting, og de har mål om å bosette enslige mindreårige med vedtak om opphold innen tre måneder etter vedtakets dato. Enslige mindreårige er en prioritert gruppe, og flyktninger over 18 år skal bosettes inne seks måneder (IMDi, 2017). Enslige mindreårige mellom

15-18 år med bosettingsvedtak skal tilbys bosetting i en egnet kommune med passende bo- og omsorgstiltak. IMDi skal sørge for god oppfølging av bosettingskommunene ved blant annet å tilby kompetanseheving (IMDi, 2017).

2.2.3 Regjeringens strategiplan for god psykisk helse

«Mestre hele livet» er regjeringens strategiplan for god psykisk helse (2017-2021). Den bygger videre på Opptappingsplanen for psykisk helse (1999-2008) (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017), og har forankring i internasjonale dokumenter som «WHO's Mental Health Action Plan» (2013-2020), European Mental Health Plan (2013-2020), European Action Plan for Strengthening Public Health Capacities and Services og Sustainable Development Goal 3: Ensure Healthy Lives and Promote Well-Being for all Ages» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017 s. 7). Strategiplanen presenterer fem overordnede mål (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017), og formulerer dem slik:

1. «Psykisk helse skal være en likeverdig del av folkehelsearbeidet
2. Inkludering, tilhørighet og deltakelse i samfunnet for alle
3. Pasientens helse- og omsorgstjeneste
4. Styrket kunnskap, kvalitet, forskning og innovasjon i folkehelsearbeidet og i tjenestene
5. Fremme god psykisk helse hos barn og unge» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017 s. 8)

Det er to av disse målene som har spesiell betydning for problemstillingen i min oppgave, samt enslige mindreårige generelt. Det første er målet om inkludering, tilhørighet og deltakelse i samfunnet for alle, og strategiplanen løfter frem dette som sentrale faktorer for god psykisk helse. Viktigheten av inkludering og deltakelse i samfunnet for flyktninger og minoriteter nevnes eksplisitt (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). I tillegg pekes det på at barnehager, skoler og arbeidsplasser er viktige samfunnsarenaer for å legge til rette for inkludering og deltakelse. Det heter også at nærmiljø og lokalsamfunn bør legge vekt på tilbud som fremmer deltakelse og nevner sosiale møteplasser, grøntområder, fritids- og kulturtilbud som eksempler på dette (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Det andre målet er å fremme god psykisk helse hos barn og unge (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Det er et ønske om å oppnå dette målet ved at apparatet rundt barn og unge styrkes, og det innebærer blant annet å «satse på barn og unge i det systematiske folkehelsearbeidet, tidlig innsats og lavterskeltilbud og at ansatte i barnehager og

skole skal ha god kunnskap om hva som fremmer livsmestring og god psykisk helse» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 41-51).

2.2.4 Planlagt opptrappingsplan for psykisk helse

Helse- og omsorgsdepartementet arbeider med en ny plan for psykisk helse som vil legges frem i 2023. På regjeringens hjemmeside står det at den nye planen vil ha fokus på brede, forebyggende tiltak og på styrking av kommunale lavterskeltilbud. Hovedsatsningen i opptrappingsplanen ligger i de kommunale tjenestene, men spesialisthelsetjenesten skal også få økt kapasitet, spesielt for psykisk helsevern for barn og unge (Regjeringen, 2022).

2.3 Organisering i Norge

IMDi har ledet arbeidet med å utvikle en håndbok for kommuner som arbeider med enslige mindreårige (IMDi, 2017). Håndboken er et dokument som tar for seg forpliktelser og lovverk, men også anbefalinger om hvordan oppgaven med å bosette enslige mindreårige bør og kan organiseres og gjennomføres. I dokumentet står det at det er «viktig å sikre en utvikling i samfunnet der personer med innvandrerbakgrunn ikke har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig» (IMDi, 2017, s. 14). Dette innebærer en prioritering av deltakelse i samfunnet for personer med innvandrerbakgrunn, herunder enslige mindreårige flyktninger.

Ved bosetting av enslige mindreårige er det kommunen som forvalter ansvaret for barnet, og de ulike etatene i kommunen må samarbeide for å gi enslige mindreårige gode forutsetninger for å reetablere seg i Norge. I Norge blir omtrent 3/4 av de enslige mindreårige bosatt i kommunale bofellesskap (Svendsen et al. 2018). Enslige mindreårige bosettes i kommunale bofellesskap etter Barnevernloven §4-4. Tiltak som er lovfestet i denne paragrafen er ikke underlagt tilsyn av fylkesmannen. Det er derfor opp til kommunene selv å føre tilsyn med tilbudet til enslige mindreårige (Garvik et al., 2016). Hvordan kommunen organiserer oppfølgingen i bofellesskapet er ulikt, men i all hovedsak er det et personell i turnus som har den daglige oppfølgingen og omsorgsarbeidet. De aller fleste bofellesskapene har døgnbemanning eller bemanning på kveld og natt. Det er forskjell på bofellesskap og institusjon, og kommuner velger hovedsakelig løsningen om bofellesskap på bakgrunn av kapasitet og økonomi. For å drifte en institusjon er det strengere krav til ansattes kompetanse og andre kostnadsintensive følger (Svendsen et al. 2018).

Ansvarsfordelingen blant de ansatte i kommunale bofellesskap er ofte organisert slik at alle de enslige mindreårige har én bestemt kontakt som kalles primærkontakt, og denne personen har ekstra ansvar i den daglige oppfølgingen av den enslige mindreårige. I tillegg har alle enslige mindreårige en verge dersom de har fått innvilget oppholdstillatelse som danner grunnlag for permanent opphold i Norge. Det er Fylkesmannen som oppnevner verge, og vergen opptre som stedfortreder for foreldrene til den enslige mindreårige og er barnets rettslige representant overfor offentlige myndigheter (Lindén et al., 2020). I tiden fra ankomst til innvilgelse av oppholdstillatelse blir det oppnevnt en representant som vil ha tilsvarende rolle som en verge (IMDi, 2016).

3 Dagens kunnskapsstatus

I løpet av masterstudiet har jeg satt meg inn i temaet psykisk helsearbeid generelt, men også psykisk helsearbeid for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere spesielt. Forskning bør være kumulativ, og det innebærer at forskeren må sette seg inn i tidligere forskning på det aktuelle tema (Dalland, 2012). I arbeidet med masteroppgaven har jeg tatt et dypdykk i relevant forskningslitteratur om enslige mindreårige. For å finne forskning, artikler og utredninger har jeg søkt i universitetsbibliotekets database Oria, men også Google sin søkemotor for vitenskapelige artikler, Google Scholar. Jeg har brukt søkeord på norsk og engelsk som for eksempel 'enslige mindreårige', 'bofellesskap', 'integrering' og 'flyktning' for å finne litteratur. Jeg har også sett i referanselister i utredninger og artikler for å få tips om annen relevant forskning. Gjennom denne prosessen har jeg tilegnet meg god oversikt over dagens kunnskapsstatus for temaet enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, som jeg her vil presentere.

3.1 Psykisk helse i Norge

I regjeringens strategiplan for psykisk helse presenteres de vanligste forekomstene av psykiske helseproblemer i Norge. Opp mot halvparten av Norges befolkning vil erfare psykiske lidelser i løpet av livet, og det er angstlidelser som er mest vanlig blant unge mennesker (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). I tillegg vil «hver fjerde nordmann få en angstlidelse i løpet av livet, og cirka 15 % av befolkningen i løpet av et år. Hver femte nordmann vil få en depresjon i løpet av livet, og cirka 10 % vil få det i løpet av et år» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 9). Og blant «barn og unge i alderen 3-17 år har mellom 15-20 % betydelige psykiske plager, der omtrent 8 % tilfredsstillere kriteriene for en psykisk lidelse» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 10). Det viser seg å være en sammenheng mellom sosioøkonomisk status og psykisk helse ved at lavere sosioøkonomisk status øker risikoen for psykiske helseproblemer (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Dette vil også påvirke barn av familier med lav inntekt sammenliknet med barn fra familier med gjennomsnittsinntekt ved at forekomst av psykiske lidelser øker (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

Psykiske helseproblemer har store menneskelige og økonomiske konsekvenser. «Personer med helseproblemer kan falle utenfor arbeidslivet, og med dette miste tilgang til økonomisk trygghet, sosiale relasjoner, identitet og personlig vekst» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 20). I

tillegg er det en samfunnsøkonomisk side da personer faller utenfor arbeidslivet og tar kontakt med helsetjenestene (Folkehelseinstituttet, 2018). Personer med migrasjonsbakgrunn har flere symptomer på psykiske lidelser enn befolkningen for øvrig (Fazel, Wheeler & Danesh, 2005; Sagatun, Lien, Sjøgaard, Bjertness & Heyerdahl, 2008; Helse- og omsorgsdepartementet, 2017), der enslige mindreårige er en spesielt utsatt gruppe (Jensen, Skårdalsmo & Fjermestad, 2014; Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

3.2 Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger

Internasjonal og nasjonal forskningen har i hovedsak hatt fokus på enslige mindreåriges sårbarhet og risikofaktorer. I de siste 15 årene har imidlertid forskningen gitt et bredere bilde av enslige mindreårige, og belyser gruppens ressurser og muligheter (Svendsen et al., 2018). Jeg vil i denne delen av oppgaven presentere forskning fra begge perspektiver.

Studier viser at flyktninger har vesentlig mer symptomer på psykiske lidelser enn befolkningen for øvrig, og det er depresjon, angst og PTSD som rapporteres hyppigst (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Enslige mindreåriges skårer høyt på bekymringer, stress og emosjonelle problemer, og de lever i en hverdag der mange situasjoner preges av usikkerhet (Svendsen et al., 2018).

3.2.1 Migrasjonsstress

Migrasjonsprosessen handler om opplevelser knyttet til reisen fra opprinnelseslandet og til vertslandet, men også opplevelser i forkant av reisen, bosetting i vertslandet og tilpasning i et nytt land og en ny kultur. Alle faser kan ha betydning for flyktingers psykiske helse (Oppedal, Jensen, Seglem & Haukeland, 2011; Varvin, 2015; Svendsen et al., 2018; Salole, 2018). Migrasjonsprosessen illustreres som en kurve som beskriver opp og nedturer over tid, der migranten går gjennom fem faser med tilhørende reaksjoner. Den første fasen kalles *etableringsfasen* (engagement) og beskriver en fase der personen er etablert i sitt hjemsted og har dybdeforståelse om kulturen (Salole, 2018). Den andre fasen er *avskjedsfasen* (leaving) og karakteriseres av at personen vet at man skal reise. Den kan preges av optimisme der man begynner å tolke ting rundt seg mer negativt og devaluere det man har rundt seg (Salole, 2018). Den tredje fasen er *overgangs- og tilpasningsfasen* (transition) og kjennetegnes av kaos og tap av referanserammer og roller. I begynnelsen av denne fasen er mye positivt, men etter hvert kommer det ofte nedturer som

preges av savn, sorg og frustrasjon over alt det nye. I denne fasen ser man ofte det man reiste fra i et mer positivt lys enn i avskjedsfasen (Salole, 2018). Den fjerde fasen er *innflyttingsfasen* (entering). I denne fasen blir den nye situasjonen gradvis blir mer kjent ved at man observerer, lærer og innretter seg. Dette er en sårbar fase der det kan svinge kraftig mellom gode og dårlige tanker og følelser (Salole, 2018). Den siste fasen er *re-etableringsfasen* (re-engagement) og her har personen tilpasset seg den nye tilværelsen og tilegnet seg en viss kulturkunnskap. Man har skapt seg en rolle og posisjon i det nye samfunnet (Salole, 2018). Salole skriver også at «ikke alle går gjennom disse stadiene, og stadiene kan også komme i forskjellig rekkefølge eller på et senere tidspunkt (...) Noen migranter blir lenge i bestemte faser, som fase 3 og 4, uten å vite at de befinner seg i en naturlig tilvenningsprosess som endrer seg over tid» (Salole, 2018, s. 118). Det å flytte fra et sted til et annet, også innlands, kan være opprivende. Det kan forårsake psykologisk stress og det kan ta flere år for migranten å tilpasse seg (Salole, 2018).

Det er gjennomført en norsk studie (Jensen et al., 2014) som sammenlikner den psykiske helsen til enslige mindreårige i tre forskjellige tidsrom etter ankomst. Tidsrommene er 6 måneder, 2 år og 5 år. Det kommer frem av studien at de enslige mindreårige skårer høyt over tid på symptomer for posttraumatisk stress (PTSD), angst og depresjon. Forskjellen på symptomer for psykiske lidelse var ubetydelig ved sammenlikning av 6 måneder og 2 år etter ankomst, men dersom man sammenliknet 6 måneder og 5 år etter ankomst rapporterte de enslige mindreårige om færre symptomer på depresjon. Symptomene for angst og PTSD var tilnærmet uforandret ved 6 måneder, 2 år og 5 år. 5 år etter ankomst var det 42 % av respondentene som oppga symptomer som fyller diagnosekravene for PTSD. 22 % av de enslige mindreårige viste symptomer for angst, og 15 % for depresjon. I tillegg til dette ble det rapportert om mage- og hodepine. Studien nevner også at variabler som «høy grad av traumatiske erfaringer» og «kvinne» viser sammenheng med høyere verdier på alle symptomer, unntatt utagerende atferd (externalizing). Studien indikerer også at det er mindre forandringer av symptomer på depresjon og PTSD for de enslige mindreårige med høy alder ved ankomst (Jensen et al., 2014).

3.2.2 Sosial støtte og sosiale nettverk

Enslige mindreårige er en sårbar gruppe der det er hyppigere symptomer på psykiske lidelser, men det er også noen enslige mindreårige med lite eller ingen symptomer. Opplevd kvalitet på sosial støtte er en beskyttelsesfaktor som har stor betydning for positiv psykisk helse (Sierau, Schneider,

Nesterko & Glaesmer, 2019). Det er mange enslige mindreårige som opplever god sosial støtte fra familien selv om familien fortsatt er i hjemlandet (Oppedal & Idsøe, 2015; Sierau et al., 2019), og enslige mindreårige forteller at de opplever støtten fra familien som den viktigste sosiale støtten. Den nest viktigste sosiale støtten får de fra jevnaldrende (peers) og den tredje viktigste fra ansatte i bofellesskap (adult mentors) (Sierau et al., 2019). I etableringsfasen er det viktig med sosial støtte fra jevnaldrende (peers) og ansatte i bofellesskap (adult mentors) da dette ser ut til å styrke bearbeidelsen av PTE (potensielt traumatiserende erfaringer) og bedre den psykiske helsen (Sierau et al., 2019). For de enslige mindreårige som opplever lite sosial støtte fra ansatte i bofellesskap, ser det ut til at traumerelaterte psykiske helseproblemer blir større (Sierau et al., 2019; Jensen et al., 2019). Det at enslige mindreårige har kontakt med familien påvirker hvordan de opplever sosial støtte fra nettverk utenfor familien. De som ikke opplever støtte fra familien ser ut til å ha større vanskeligheter med å benytte seg av sosial støtte i vertslandet grunnet stress i forhold til ufrivillig separasjon fra familien (Sierau et al., 2019). Enslige mindreårige uten kontakt med familien er en ekstra sårbar undergruppe grunnet en «dobbel byrde» da de både er separert fra familien og uten kontakt med dem (Sierau et al., 2019).

Enslige mindreårige utøver også det som kalles translokale praksiser, og dette innebærer at de har støttende nettverk som ikke er i umiddelbar nærhet til der de oppholder seg. Slike sosiale nettverk ser ut til å være viktig for en opplevelse av kontinuitet i deres fortelling om seg selv, samt deres følelse av tilhørighet (Mathisen, 2020). Mathisen (2020) nevner også at sosiale relasjoner (social connections) og muligheten for å etablere kjente hverdagsrutiner kan fremme tilhørighet.

Enslige mindreårige konstruerer nye støttende nettverk og utvikler kulturell kompetanse i det nye landet. De opplever god sosial støtte i nettverk som etableres i Norge, fra etnisk norske og personer med innvandrerbakgrunn. Hvor lenge den enslige mindreårige har bodd i Norge kan ha betydning for hvor mye sosial støtte man får fra etnisk norske ungdom (Oppedal & Idsøe, 2015). Lindén et al. (2020) nevner likevel at majoriteten av de enslige mindreårige ikke har norske venner og har sjelden vært i et norske hjem. Det argumenteres videre for at det er for få prosjekter fra frivilligheten og statlige instanser som jobber for å gi tilgang til sosiale nettverk for enslige mindreårige, og at dette bør satses på. Oppedal et al. (2011) beskriver rekonstruering av sosiale nettverk og utvikling av kulturell kompetanse som sosiokulturell integrasjon, og peker på at disse prosessene henger sammen med psykisk helse. Tilknytning til sosiale nettverk gir tilgang på sosial

støtte, og kulturkompetanse gir en opplevelse av mestring og sosiale ferdigheter (Oppedal, et al., 2011). Kulturkompetanse vil også gjøre det lettere å etablere nye relasjoner. De enslige mindreårige oppsøker relasjoner som er nære og trygge, og er aktive i søken på hjelp og støtte for å håndtere sine utfordringer. Enslige mindreårige beskriver et ønske om å hjelpe, og forteller at de viser bekymring og omtanke for andre. De etablerer relasjoner som bygger på gjensidig hjelp og støtte ved å gjøre handlinger av godhet eller sosial involvering. Dette er relasjoner som er til både glede og smerte og bekymring (Johansen & Studsrød, 2019). Enslige mindreårige søker vennskap med personer med samme nasjonalitet eller lik bakgrunn, og de danner sosiale nettverk som kan fungere som en stedfortredende familie (Abrahamsen, Lien & Hanssen, 2018).

Enslige mindreårige forteller at sosial støtte kan være en viktig moderator mellom stress og symptomer for psykiske helseproblemer (Demirtepe-Saygili & Bozo, 2011, Sierau et al., 2019), samt at meningsfulle aktiviteter fremmer god psykisk helse (Jarlby et al., 2018). Det ser også ut til at sosial støtte kan bidra til at unge flyktninger håndterer diskriminering bedre (Oppedal & Idsoe, 2015). Det å oppleve diskriminering kan være faktorer som bidrar til dårligere tilpasning i det nye landet og psykiske helseproblemer (Brosch, de Montgomery, Gauffin, Eide, Heikkila & Jervelund, 2019). Diskriminering kan også resultere i symptomer på angst, depresjon, somatiske plager og tilbaketrekning (Montgomery & Foldspang, 2008). Skoletilbudet i Norge kan forsterke en oss-dem distinksjon da de enslige mindreårige ofte organiseres i egne skoler eller egne klasser. Mathisen (2020) argumenterer for at denne skoleorganiseringen forsterker den sosialt konstruert kategorien «utlending».

Hverdagsproblemer kan også ha en negativ innvirkning på trivsel og integrering. Økonomi, vanskeligheter med offentlige dokumenter, følelse av utrygghet og usikkerhet om fremtiden er typiske bekymringer som påvirker den psykiske helsen. Enslige mindreårige som opplever en høy andel hverdagsproblemer og lite sosial støtte kan gi hyppigere symptomer på angst, depresjon, PTSD og utagerende atferd (Jensen et al., 2019).

3.2.3 Mestringsstrategier

Enslige mindreårige benytter seg av ulike strategier for å tilpasse seg det nye landet, og Raghallaigh & Gilligan (2010) har identifisert seks mestringsstrategier. Den første av disse strategiene er at de enslige mindreårige søker kontinuitet i en kontekst der ting er i forandring. Det å føle en kontinuitet

i fortellingen om seg selv kan øke tilknytningen til det nye (Raghallaigh & Gilligan, 2010). Religiøs tro og praksis kan bidra til kontinuitet (Raghallaigh, 2011), og er en lett tilgjengelig strategi for håndtering av hverdagsproblemer (Raghallaigh & Gilligan, 2010; Abraham et al., 2018). Enslige mindreårige etablerer sosiale nettverk med personer med lik bakgrunn der de utveksler erfaringer og minner om det som er forlatt, samtidig som det er en arena for å dele hverdagslige erfaringer i nåtid (Mathisen, 2020). Den andre mestringsstrategien er en vilje til å tilpasse seg det nye samfunnet på et praktisk og kulturelt plan der de lærer av fagpersoner og jevnaldrende (Raghallaigh & Gilligan, 2010, Mathisen, 2020). Den tredje er at de forsøker å adoptere et positivt syn og fokuserer på det positive i deres situasjon (Raghallaigh & Gilligan, 2010; Abraham et al., 2018). Det at «håp kunne oppstå fra et håpløst sted ved at de enslige mindreårige tok valg som påvirket deres livssituasjon, og gjennom dette så det var mulig å lage en bedre fremtid for seg selv (Raghallaigh & Gilligan, 2010, s. 230). En fjerde mestringsstrategi er at de enslige mindreårige undertrykker følelser og oppsøker distraksjoner (Raghallaigh & Gilligan, 2010). Jarlby et al., (2018) nevner også dette samtidig som det utdypes at når det er lite stress i hverdagen kan det være hjelpsomt å snakke om tidligere traumatiserende opplevelser, men dersom hverdagen er stressende kan dette ha en negativ effekt på psykisk helse. Når det gjelder den femte mestringsstrategien, så forsøker de enslige mindreårige å se seg selv som uavhengige og selvstendige. Selv om de forteller at relasjonen til fagpersoner er viktig så anser de seg ikke å være avhengig av denne relasjonen. En relasjon de nevner som mer stabil er relasjonen til Gud (Raghallaigh & Gilligan, 2010). En siste mestringsstrategi er å gi lite tillit til andre personer, og kan ses i sammenheng med det å være uavhengig og selvstendig., men også på bakgrunn av tidligere erfaringer (Raghallaigh & Gilligan, 2010).

3.3 Relevant teori

I de følgende delkapitlene vil det presenteres teori som viste seg å være relevant for funnene.

3.3.1 Behov og motivasjon

Den amerikanske psykologen Abraham Maslow utviklet en teori som søkte å forklare forholdet mellom mangelmotivasjon og vekstmotivasjon, og hvordan denne motivasjonen har sammenheng med opplevde behov (Haugsgjerd, Jensen, Karlsson & Løkke, 2009). Dersom behovene ikke er adekvat tilfredsstilt vil personen fokusere sin oppmerksomhet mot å dekke den opplevde mangelen. Disse behovene er organisert i et hierarki og fremstilles ofte visuelt i en såkalt behovspyramide, og de tre nederste nivåene omtaler mangelmotivasjon og de to øverste omtaler

vekstmotivasjon (Haugsgjerd et al., 2009). Jeg vil ta en kort gjennomgang av de fem nivåene, og det første og mest grunnleggende behovet er fysiologisk. De fysiologiske behovene omtales som mangelbehov, og er eksempelvis søvn og mat. Dersom disse behovene ikke er adekvat tilfredsstilt vil personen komme i en mangeltilstand som kan ha dødelig utfall (Haugsgjerd et al., 2009). Det andre nivået er trygghetsbehov. «Det sentrale her er orden, struktur, forutsigbarhet og personlig trygghet. Et menneske har behov for stabilitet, frihet fra kaos og angst og behov for grenser og lover» (Haugsgjerd et al., 2009, s. 257). Dersom en person mangler tilfredsstillelse av dette behovet, kan potensielt all oppmerksomhet og aktivitet rettes mot dette. Det tredje nivået er behovet for tilhørighet. «Behovet er sentrert omkring den følelsesmessige opplevelsen av kontakt og tilhørighet ... mennesket søker å tilfredsstille dette behovet gjennom kontakt med jevnaldrende, kollegaer og i kjæresteforhold (Haugsgjerd, 2009, s. 258). Det neste nivået er behovet for respekt, verdighet og anerkjennelse. «Behovet rommer to deler som forutsetter hverandre. Den ene delen dreier seg om menneskets behov for en stabil og god selvoppfatning. Den andre delen dreier seg om behovet for at andre bekrefter og anerkjenner ens egen selvoppfatning» (Haugsgjerd, 2009, s. 258). Det øverste nivået i behovspyramiden er selvaktualisering. I dette ligger det et behov for å utvikle seg og bruke sine ressurser for å realisere sitt iboende potensial (Haugsgjerd, 2009).

3.3.2 Opplevelse av sammenheng

Den neste teorien som vil bli presentert er utviklet av Aaron Antonovsky og retter fokuset mot faktorer som fremmer god psykisk helse og gjør personen i stand til å takle stressbelastninger (Karlsson & Borg, 2017). Opplevelse av sammenheng har tre elementer og beskrives ved at personen forstår sin situasjon, samtidig som situasjonen oppleves som håndterbar og at det gir mening å gjøre noe med situasjonen (Karlsson & Borg, 2017). «Helt avgjørende for hvordan vi greier oss, er nettopp om og hvordan vi oppnår denne følelsen av sammenheng i våre liv» (Karlsson & Borg, 2017, s. 71). Dersom situasjonen oppleves som meningsfull, forståelig og håndterbar har personen en «høy» opplevelse av sammenheng i tilværelsen og dette vil kunne fremme psykisk helse (Karlsson & Borg, 2017).

3.3.3 Relasjonell kommunikasjonsteori

Rasjonell kommunikasjonsteorien er basert på en systemisk forståelse der oppmerksomheten er rettet mot kommunikasjon, relasjon og samspill (Jensen & Ulleberg, 2011). I denne teorien vil kommunikasjonen forstås sirkulært, og det innebærer at «Interaksjonen i et slikt system pågår

kontinuerlig og regulerer seg selv ved hjelp av den feedback som systemet gir seg selv (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 86-87). Deltakerne i dette systemet møter hverandre i relasjon til hverandre ved at man viser ulike sider av seg selv i møte med en person, men kan vise helt andre sider i møte med noen andre (Jensen & Ulleberg, 2011). Det kommuniseres både om forholdet mellom deltakerne og innholdet i det som blir sagt (Haugsgjerd et al., 2009). Kontekst er et viktig begrep i denne modellen og forstås som den «før-forståelsen vi bruker på den situasjonen vi befinner oss i, og er den rammen vi betjener oss av for å forstå de fenomenene vi erfarer» (Haugsgjerd et al., 2009, s. 286). Vår før-forståelse er da den rammen vi tolker samspillet i lys av, så «hvordan vi tyder konteksten, har betydning for hvordan man forholder seg til den. Når konteksten blir utydelig eller forvirrende, blir det umulig å opprettholde en brukbar kommunikasjon og atferd (Haugsgjerd et al., 2009, s. 287).

4 Metode og forskningsdesign

Kvale & Brinkmann (2015, s. 140) beskriver begrepet metode som «veien til målet». I denne forståelsen ligger det implisitt at vi må definere et mål, og deretter finne veien mot dette målet. I denne delen av oppgaven vil jeg presentere de metodiske valgene som er tatt og gi en beskrivelse av hvordan forberedelser, gjennomføring og etterarbeidet knyttet til datainnsamlingen ble håndtert.

Problemstillingen legger føringer for designet på prosjektet. Et forskningsdesign er en plan eller skisse for hvordan undersøkelsen skal legges opp, og må ta hensyn til hva undersøkelsen skal fokusere på, hvem informantene bør være, hvor og hvordan undersøkelsen skal utføres (Thagaard, 2013). Jeg er interessert i informantenes subjektive opplevelse av tilbudet i kommunale bofellesskap. For å få tilgang til en rik beskrivelse av informantenes subjektive opplevelse av et fenomen, er det hensiktsmessig å benytte et kvalitativt design (Thagaard, 2013; Dalen, 2011). Selv om problemstillingen legger føringer vil den kunne være gjenstand for endringer gjennom hele forskningsprosjektet da spesifiseringen av problemstillingen er en prosess som varer fra start til slutt (Thagaard, 2013).

4.1 Kvalitativ metode

«Begrepet «kvalitativ» innebærer å fremheve prosesser og mening som ikke kan måles i kvantitet eller frekvenser (...) Kvantitative metoder fokuserer på variabler som er relativt uavhengig av den samfunnsmessige kontekst, mens kvalitative tilnærminger omhandler prosesser som tolkes i lys av den kontekst de inngår i» (Thagaard, 2013, s. 17. Kvalitative metoder vektlegger betydning, og søker å gå i dybden (Thagaard, 2013). «Et overordnet mål for kvalitativ forskning er å utvikle forståelsen av fenomener som er knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet» (Dalen, 2011, s. 15). I mitt masterprosjekt er konteksten kommunale bofellesskap og fenomenet som skal undersøkes er de enslige mindreåriges opplevelser av hjelpen de får, og hvordan denne hjelpen er nyttig for deres deltakelse i samfunnet. Et kvalitativt forskningsdesign passer derfor godt til min problemstilling.

I kvalitativ forskning er det et forhold mellom systematikk og innlevelse (Thagaard, 2013, s. 15). Systematikk knyttes til «hvordan forskeren forholder seg til fremgangsmåter i forskningsprosessen»

(Thagaard, 2013, s. 15). Det innebærer at forskeren tar vurderinger i forhold som har med innsamling av data og hvordan data skal analyseres og tolkes. Ved å ha fokus på systematikk må forskeren reflektere over hvilke avgjørelser som kan være viktige for å oppnå en helhetlig forståelse av de sosiale fenomenene som studeres. Systematikk gir også grunnlag for å vurdere forskningsarbeidets kvalitet (Thagaard, 2013, s. 15). Innlevelse er viktig for å oppnå forståelse. For å sette oss inn i den situasjonen som deltakerne er en del av kan vi leve oss inn i deres fortelling og søke å forstå virkeligheten slik de opplever den (Thagaard, 2013). «Den intuitivt pregede innlevelsen kan både bidra til en god kontakt med informanten ved datainnsamling, og gi idéer til refleksjon omkring dataenes meningsinnhold» (Thagaard, 2013, s. 16). Gjennom innlevelse kan man få mer informasjon fra informantene ved at god kontakt kan være tillitsskapende og føre til at informantene gir private og ærlige beskrivelser av sine erfaringer. Dette kan også bidra til en bedre forståelse av hva som blir kommunisert og hvilket meningsinnhold det har.

4.1.1 Fenomenologisk tilnærming

En fenomenologisk tilnærming «tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen til deltakerne, og forskeren søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer» (Thagaard, 2013, s. 40). Begrepet «livsverden» er knyttet til filosofen Edmund Husserl, og beskriver hvordan mennesker forholder seg til sin livssituasjon (Dalen, 2011). «Livsverden omfatter personens opplevelse av sin hverdag, og hvordan vedkommende forholder seg til denne» (Dalen, 2011, s. 15). Med dette menes hvordan personen opplever sin hverdag og hvilken verdi og mening som tillegges ulike elementer av den, samt hvordan personen velger å forholde seg til dette. Den fenomenologiske metode består av to steg. Det første steget er fenomenologisk reduksjon og det andre er en transcendental reduksjon. «Den fenomenologiske reduksjon innebærer at interessen sentreres rundt fenomenverden slik de personer vi studerer, opplever den, mens den ytre verden kommer i bakgrunnen» (Thagaard, 2013, s. 40). Forskeren må da sette sine egne antakelser om fenomenet til side og fokusere på verden slik den gir seg til kjenne som ren erfaring, altså slik den kommer til uttrykk i informantenes fortelling. Forskeren kan med dette skifte i innstilling, fra hvordan forskeren selv oppfatter fenomenet til hvordan informanten opplever det, reflektere over hvilke aspekter av en erfaring av et gitt fenomen som er nødvendig for å forstå fenomenet slik informanten forstår det. Den transcendentale reduksjon innebærer at man går fra å utforske objektet som ren erfaring, til å undersøke hvordan det erfarende subjekt er delaktig i å konstruere erfaringens struktur. Med dette er det mulig å tematisere subjektets delaktighet i å forstå

fenomenet slik det fremstår (Netland, 2022). «Fenomenologisk forskning beskriver fellestrekk ved de erfaringene deltakerne i et forskningsprosjekt gir uttrykk for. De felles erfaringene som deltakerne har, gir et grunnlag for å utvikle en generell forståelse av det fenomenet som studeres» (Thagaard, 2013, s. 40).

4.1.2 Kvalitet i forskningen

For å vurdere kvaliteten i kvalitativ forskning kan det være hensiktsmessig å forklare noen begreper og utdype hvordan de har betydning for kvaliteten. «Vurdering av troverdighet i kvalitativ forskning innebærer å frembringe resultater som er gyldige, pålitelige og overførbare» (Dragset & Ellingsen, 2011, s. 334). Forskeren forsøker å oppfylle troverdighet gjennom å dokumentere refleksivitet, og det kan oppnås ved å ha et kritisk blikk på egne idéer, roller, metode, valg og handlinger som kan påvirke resultatet i studien (Dragset & Ellingsen, 2011).

Gyldighet handler om å undersøke det man skal undersøke. Høy grad av gyldighet fordrer at datamaterialet som er innsamlet er relevant for problemstillingen og støtter konklusjonen. At resultatene presenterer den virkelighet som er studert (Thagaard, 2013). «Pålitelighet omfatter konsistens og nøyaktighet, og styrkes ved at praktiske forhold er nøye gjennomtenkt» (Dragset & Ellingsen, 2011, s. 335). Dette kan være alt fra hvor og hvordan man gjennomfører intervjuet og hvordan transkriberingen foregår. Forskeren kan styrke påliteligheten ved å gi en grundig beskrivelse av hvordan datainnsamlingen ble gjennomført og drøfte etiske problemstillinger som dukket opp underveis. Hvis forskningen er pålitelig skal det være mulig å gjenta undersøkelsen og få et tilnærmet likt resultat, på denne måten er resultatene stabile (Thagaard, 2013). Neste begrep er overførbarhet, og det er «knyttet til at den forståelsen forskeren utvikler innenfor rammen av et enkelt prosjekt, også kan være relevant i andre situasjoner ... Forskeren kan argumentere for de betingelser som bidrar til at en tolkning basert på studier i én sammenheng også kan ha relevans i andre sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 194). En studie som utvikler kunnskap om et konkret fenomen, kan altså ha betydning utover dette konkrete fenomenet og tilføre interessante perspektiver i andre sammenhenger. Overførbarhet handler også om at de tolkninger som er gjort av et fenomen kan være gjenkjennbart av personer med erfaringer med det fenomenet som beskrives (Thagaard, 2013).

For å sikre pålitelighet i masteroppgaven har jeg forsøkt å beskrive alle beslutninger og dilemmaer i detalj. Jeg har hatt jevnlig kontakt med min veileder der jeg har fått nyttig tilbakemelding på mitt arbeid. Prosjektet har også blitt presentert for medelever og fagansvarlig for studiet via Teams. Formålet med presentasjonen var å få råd og tilbakemelding på prosjektet. Senere i metodekapitlet vil jeg utdype hvordan datainnsamlingen ble gjennomført. I tillegg er alt arbeid med datamaterialet gjort av meg. Dette innebærer innhenting av data, transkribering og tolkning av materialet.

4.2 Utvalg og rekruttering

Før jeg startet arbeidet med rekruttering av informanter ble meldeskjema sendt til Norsk senter for forskningsdata for godkjenning (prosjektnr. 670509). I meldeskjemaet er det en detaljert beskrivelse av prosjektets tema og planlagt metode, samt et utkast til intervjuguide. Når meldeskjemaet ble godkjent kunne jeg begynne å kontakte kommuner for å rekruttere informanter.

En kvalitativ studie velger ut sine deltakere på bakgrunn av strategisk utvalg. Det innebærer at deltakere velges på bakgrunn av kvalifikasjoner eller egenskaper som er strategiske med tanke på problemstillingen (Thagaard, 2013). For å besvare problemstillingen ville jeg snakke med unge voksne som kom til Norge som enslige mindreårige, og som ser tilbake på tiden i kommunale bofellesskap og forteller om sine erfaringer sett i retrospekt. Jeg ønsker å rekruttere personer etter følgende inklusjonskriterier:

- Har migrert til Norge og fått status som enslig mindreårig asylsøker eller flyktning.
- Har bodd i kommunalt bofellesskap for enslige mindreårige.
- Er mellom 20-28 år.
- Snakker og forstår norsk godt.

Og etter følgende eksklusjonskriterier:

- Erfarer tunge psykiske lidelser.

Thagaard (2013) omtaler døråpnere som personer som kan hjelpe forskeren til å få tilgang på informanter. For å rekruttere deltakere til studien har jeg kontaktet personer jeg kjenner som jobber i barnevern og spurt dem om de vet om noen som kan hjelpe meg med rekruttering i deres kommune. Dette ga meg kontaktinformasjon til døråpnere i tre kommuner. Jeg sendte deretter ut e-post med informasjon om masterstudien min og fulgte opp med telefonsamtaler. Døråpnerne i de tre kommunene skulle deretter kontakte tidligere enslige mindreårige og spørre om de ønsket å

delta i forskningsprosjektet. Tilbakemeldingene var positive, og jeg fikk inntrykk av at det var mulig å rekruttere tilstrekkelig med deltakere fra disse tre kommunene. Etter hvert som tiden gikk og deltakerne uteble tok jeg kontakt med tre kommuner til. Jeg ringte resepsjonen til barnevernet og forklarte situasjonen, der fikk jeg kontaktinfo til noen som kjente til arbeidet med enslige mindreårige i den respektive kommunen. Jeg kontaktet disse på telefon og avtalte å sende en e-post med informasjon om prosjektet. Etter litt dialog var det to av de tre kommunene som sa de ville hjelpe meg med å finne deltakere. Av de seks kommunene jeg var i kontakt med var det fem som var villig til å hjelpe meg med rekrutteringen. Kommunene ligger i en radius på 70 km fra min bostedskommune. Kontaktpersonene i de ulike kommunene tok kontakt med potensielle deltakere gjennom sitt nettverk i kommunen, men også med de enslige mindreårige direkte. Kommunene var i kontakt med 17 potensielle deltakere. Av disse var det seks personer, fra tre kommuner, som svarte at de ville delta i undersøkelsen og som jeg fikk kontaktinformasjonen til. Jeg tok kontakt med de seks potensielle deltakerne på tekstmelding der jeg forklarte hvem jeg var, og hvem jeg hadde fått kontaktinformasjonen deres av. Deretter fulgte jeg opp med en telefonsamtale for å avtale et møte. Jeg fikk avtale med to deltakere relativt fort og intervjuer ble gjennomført. Deretter tok det lang tid med gjentatte henvendelser før jeg til slutt fikk en avtale med en deltaker til. Samtidig som jeg jobbet med oppgaven og transkribering av intervjuer forsøkte jeg å rekruttere flere deltakere via døråpnerne i kommunene. Jeg forsøkte også å få til avtale med de tre informantene som hadde sagt seg villig til å delta, men de svarte at det ikke passet nå, noe jeg selvfølgelig respekterte da det er frivillig å delta i prosjektet. Da jeg hadde transkribert alle intervjuene og gikk gjennom datamaterialet fikk jeg inntrykk av at jeg hadde tilstrekkelig gode data til å bygge studien på. Tid og geografi var også en variabel i denne beslutningen, men det var på bakgrunn av datamaterialet at jeg bestemte meg for å avslutte rekrutteringsprosessen.

Utvalget i mitt forskningsprosjekt er tre afghanske gutter i alderen 21-28 år. Det varierer noe hvor lenge informantene har bodd i bofellesskap, der den som har kortest botid bodde i 5 måneder, og den som har lengst botid bodde der i over 4 år. Alle informantene har bodd for seg selv i over 3 år. To av informantene er i full jobb og en informant studerer og jobber deltid. Informantene er fra to kommuner, og de som er fra samme kommune har bodd i bofellesskap på ulik tid.

4.3 Datainnsamling

I mitt masterprosjekt har jeg valgt et kvalitativt forskningsdesign med en fenomenologisk tilnærming, og jeg bestemte meg for å samle inn data ved intervju. Thagaard skriver at «Kvalitative tilnærminger gir grunnlag for fordypning i de sosiale fenomener vi studerer, og intervjusamtaler er et godt utgangspunkt for å få kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer over sin situasjon» (Thagaard, 2013, s. 11-12).

4.3.1 Intervjuguide

Jeg ønsket å fokusere samtalene i mine intervjuer mot problemstillingens tema, og for slike intervjuer passer det best med en semi-strukturert tilnærming (Dalen, 2011). Fordelene med dette er at jeg både har stor frihet til å følge samtalen, men at det også er forhåndsbestemte spørsmål som søker å belyse mitt valgte tema. Dalen (2011, s. 26) skriver at det å utarbeide en intervjuguide «handler om å omsette studiens overordnede problemstillinger til konkrete temaer med underliggende spørsmål». Dette har vært en prosess der jeg har reflektert over ulike måter å stille spørsmål på for å kunne få tilgang på den informasjonen jeg søker. Spørsmålene i min intervjuguide (vedlegg 1) er utarbeidet i dialog med veileder.

4.3.2 Gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuene satt jeg meg godt inn i hvordan jeg skulle bruke alle tekniske hjelpemiddel for å sikre kvaliteten i opptaket. Valg av lokasjon for å gjennomføre intervjuene er gjort i dialog med deltakerne. Jeg har spurt dem om det er steder de kjenner hvor de kunne tenke seg å gjennomføre intervjuene, og valget har i alle tilfeller havnet på lokale bibliotek som informantene har besøkt gjentatte ganger i regi av skolegang. På bibliotekene har jeg leid rom for å legge til rette for en privat samtale uten forstyrrelser.

4.3.3 Transkribering

Dalen (2011) anbefaler at forskeren selv transkriberer datamaterialet da dette gir forskeren en unik mulighet til å bli kjent med datamaterialet. I tillegg kan forskeren selv kvalitetssikre at ingenting går tapt i overgangen fra lydfil til tekst. I det første intervjuet benyttet jeg meg av diktatfunksjonen i Word for å transkribere datamaterialet. Dette var ingen god løsning så jeg valgte å lytte til lydfilen med høreklapper og lese inn intervjuet med diktatfunksjonen i Word. På denne måten fikk jeg både høre intervjuet igjen og det var lettere å kvalitetssikre transkriberingen. Deretter lyttet jeg til

lydfilen igjen samtidig som jeg redigerte teksten og la inn koder etter Du Bois-systemet (Nygaard, 2022).

4.3.4 Analyse av datamaterialet

Analysen av datamaterialet er en prosess som starter allerede under første intervju. Forskeren følger samtalen og reflekterer samtidig over hva og hvordan informanten forteller sine opplevelser (Dalen, 2011). Som tidligere nevnt tar forskeren mange valg i en intervjusituasjon, og disse valgene er både basert på intervjuguiden som en forlengelse av problemstillingen, men også refleksjoner underveis i intervjuet. Kvale og Brinkmann (2009) nevner at det kan være en form for datareduksjon dersom forskeren kun forholder seg til de transkriberte utskriftene som råmateriale for analysen. Da jeg gjennomførte mine intervju satt jeg av tid til å lytte gjennom intervjuet i etterkant samtidig som jeg tok notater. Jeg har også lyttet til opptaket gjentatte ganger mens jeg har transkribert datamaterialet og samtidig tatt notater. Hensikten med å lytte til opptaket har vært å komme nærmere deltakernes fortellinger og være mer var for nyansene i hvordan de beskriver sine opplevelser, men også for å se om det bør gjøres endringer i intervjuguiden for å få rikere beskrivelser.

Jeg benyttet meg av systemisk tekstkondensering (Malterud, 2012) for å analysere mitt datamateriale. Malterud beskriver metoden i fire steg som jeg her vil presentere. Det første steget kalles «oversikt» (total impression). I denne fasen av analysen er hensikten å få et inntrykk av helheten i teksten, altså et generelt inntrykk av hva teksten handler om. Forskeren skal forsøke å lese teksten uten å tolke den i lys av sin kunnskap. «I møte med datamaterialet må forskeren forsøke å sette sin egen for-forståelse i parentes, men samtidig innta en tolkende posisjon på bakgrunn av sine forskningsspørsmål» (Malterud, 2012, s. 796). Etter teksten er lest kan forskeren tenke over hva deltakerne fortelle om som er relevant for forskningsspørsmålene, og skrive ned ulike tema som nevnes. Av disse temaene velges 3-6 temaer for videre analyse (Malterud, 2012). Det neste steget er identifisering og sortering av meningsbærende enheter (identifying and sorting meaning units). «En meningsbærende enhet er et fragment av datamaterialet som inneholder noe informasjon om problemstillingen og forskningsspørsmålene» (Malterud, 2012, s. 979). I denne fasen henter man ut tekstutdrag fra datamaterialet, som kan organiseres under de temaene som ble valgt i forrige trinn. Under hvert tema kan man ha flere underkategorier. Tekstutdragene, eller meningsenhetene, markeres med en kode som viser hvilket tema den tilhører (Malterud, 2012).

Det tredje steget i metoden er kondensering (condensation). Her samles tekstutdragene fra alle intervjuene og kodes etter temaer uten å ta hensyn til konteksten. Tekstutdragene fra datamaterialet organiseres «i de hovedtemaer og undergrupper som de har en meningsbærende kapasitet til å fortelle noe om» (Malterud, 2012, s. 799). Denne prosessen innebærer at hovedtemaer og undergrupper kan bli redefinert eller fjernet, men også at nye kan bli lagt til. Undergruppene til hvert hovedtema representerer ulike aspekter av hovedtemaet. I tillegg til de 3 til 6 hovedtemaene vil det være 2 til 3 undergrupper per hovedtema, og dette presenteres gjerne i en tabell (Malterud, 2012). I det siste steget i analyseprosessen skal delene bli til en helhet igjen (synthesizing). I forrige steg tok vi meningsenhetene ut av sin kontekst og samlet dem i undergruppene, og nå skal de føres tilbake i kontekst. Vi starter med tekstutdrag fra hver undergruppe og «utvikler en historie om fenomenet slik deltakerne beskriver det. Forskeren skriver historien i tredjeperson og presenterer sine tolkninger av meningsenhetene sammen med sitat fra datamaterialet» (Malterud, 2012, s. 800).

4.4 Ethiske vurderinger

Meldeskjema 670509 sendt til Norsk senter for forskningsdata og prosjektet er godkjent (vedlegg 2).

4.4.1 Informert samtykke og konfidensialitet

Et forskningsprosjekt som inkluderer personer, «kan bare settes i gang etter deltakernes informerte og frie samtykke ... Et fritt samtykke betyr at det er avgitt uten ytre press eller begrensninger av personlig handlefrihet» (Dalen, 2011, s. 100). Et informert samtykke innebærer at deltaker er orientert om alle detaljer som angår dem og deres deltakelse i forskningsprosjektet (Dalen, 2011). Alle deltakerne i min studie ble godt informert om deres rettigheter og hva det innebærer å delta i et forskningsprosjekt. De kommuneansatte som hjalp meg med rekrutteringen sørget for at informasjonsskrivet ble sendt ut til alle deltakere da de ga sitt muntlige samtykke. I forkant av intervjuene gikk jeg gjennom informasjonsskrivet (Vedlegg 3) sammen med deltaker og forklarte i detalj hva dette innebar, deretter ble samtykkeerklæringen signert. Ved utarbeidelse av informasjonsskrivet tok jeg utgangspunkt i NSD sin mal for å være sikker på at jeg fikk med all nødvendig informasjon. Teksten i informasjonsskrivet er utarbeidet i dialog med veileder. Alle deltakere ble informert om at deltakelse er frivillig og at de kan trekke seg når som helst. De har også rett til innsyn i de opplysninger som er registrert om dem. Deltakerne ble informert om at

forskeren har taushetsplikt, og at alle data ble anonymisert slik at det ikke var mulig å identifisere deltakerne.

Lydfilene av intervjuene var kun lagret på en diktafon, og denne diktafonen ble oppbevart i låst skap. Lydfilene ble slettet da transkriberingen var ferdig. Kodenøkene som koplet informantene med lydfilene og transkriberingen ble oppbevart i låst skap frem til de ble destruert.

5 Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil jeg presentere de funn jeg har identifisert i min studie. Analyseprosessen er basert på systemisk tekstkondensering og har gitt meg tre hovedtemaer med syv undergrupper som presentert i tabellen nedenfor:

System og individ	Relasjoner	Deltakelse og mening
<ul style="list-style-type: none">- Å bo i et system- Fra familie til fremmed	<ul style="list-style-type: none">- Profesjonelle relasjoner- Relasjoner med resonans- Ensomhet	<ul style="list-style-type: none">- Nøkler som åpner og lukker- Ansvar og mening

I løpet av analyseprosessen har hovedtemaene vært relativt stabile, mens undergruppene har blitt endret gjentatte ganger. Endringene er et resultat av at jeg forsøker å fremstille deltakernes livsverden på en mest mulig presis måte, noe som systemisk tekstkondensering gir rom for (Malterud, 2012). Datamaterialet er basert på tre intervju, og funnene er basert på min tolkning av dette materialet. Med disse funnene forsøker jeg å belyse noen perspektiver ved min problemstilling og mine forskningsspørsmål, og dersom en annen forsker hadde benyttet mitt datamateriale kunne det være andre perspektiver som ville bli vektlagt. Funnene vil bli belyst ved hjelp av sitater og informantene vil få fiktive navn.

5.1 System og individ

I datamaterialet kom det frem at informantene hadde liten forståelse av hva et kommunalt bofellesskap var når de flyttet inn. De brukte tid på å venne seg til situasjonen, og hadde i utgangspunktet en del mistillit overfor både system og ansatte, og mistilliten kunne forsterkes ved at de følte seg misforstått. De fortalte at de opplevde det som positivt å alltid ha tilgang på voksne, men samtidig kunne de føle på avvisning da tid var en knapp ressurs i bofellesskapene. Alle informantene fortalte om at overgangen fra bofellesskap til egen leilighet var vanskelig, og at de opplevde en avvisning når hjelpen gikk fra sosial støtte til praktisk hjelp.

5.1.1 Å bo i et system

Informantene skildret ulike sider av det å tilpasse seg et bofellesskap med rammer og regler. De fortalte at de ikke helt forsto hva bofellesskapet var eller hvilken rolle de ansatte hadde. Den manglende forståelsen var tidvis årsak til krangler og misforståelser. Informantene fortalte at reglene i bofellesskapet kunne være lite fleksible og at det kunne være vanskelig å følge dem selv om man hadde lyst. De fortalte at det var vanskelig å tilpasse seg når de hadde det vondt og vanskelig, og at de da ikke alltid klarte å styre hva de sa eller gjorde. Dette førte til mange misforståelser og konflikter, og skapte en følelse av å ikke bli forstått. Moa sa det på følgende måte: «Jeg skjønnte ikke hvorfor jeg gjorde det, men jeg kranglet bare for å få, det var et tegn på å få hjelp, men de skjønnte meg ikke». Informantene fortalte også om at det kunne være vanskelig å forholde seg til ansatte i turnus, og beskrev en uforutsigbar hverdag da det blir mange vaktskifter i løpet av en dag. I tillegg opplevde de enslige mindreårige at husets regler endret seg med de ansatte.

Hassan beskrev det slik:

«På morgenen kommer det en person, så blir han ferdig kl. 16. Så kommer det en på kvelden, så må du forholde deg til han og hans regler. Så kommer det en på natta, det blir mange mennesker i løpet av en kort dag». Og når Hassan fikk spørsmål om reglene var avhengig av hvem som er på jobb, så svarte han: «Det gjør de, selvfølgelig. Det kommer an på humøret til den som kommer også, hvordan de har det den dagen».

En informant snakket også om frykten for rapporter, og hvordan han mente at disse rapportene hadde definisjonsmakt om hva som egentlig skjedde i en gitt situasjon. Dette førte også til at informantene ikke hadde tillit til systemet og var forsiktig med hva han fortalte. Hassan beskrev det slik: «Og så måtte jeg alltid passe på å ikke si alt, fordi de skriver alt ned». Og videre fortalte han: «alt du sier blir skrevet ned, og så kommer neste person og skal lese det ... Noen folk som leste de rapportene kom for å jobbe med meg, men da tok de avstand. Fordi de trodde jeg var en sånn og sånn person. I stedet for å prate med meg».

Informantene fortalte at bofellesskapet var et sted der de fikk sjansen til å forandre seg og gjøre feil, men de omtalte tid som en knapp ressurs. De opplevde at tiden i bofellesskapet gikk fort og at det var mye som skulle læres på kort tid. De fortalte også om ansatte som hadde lite tid og at det kunne oppleves som en avvisning. Da informantene ble spurt om hva de ville gjort annerledes hvis de var leder for et bofellesskap, så svarte alle tre informantene at de ville brukt mer tid med

ungdommene og at de ville brukt mer tid til å forstå ungdommene. Hassan sa det slik: «Hvis jeg var leder hadde jeg satt av mer tid til ungdommen, for å forstå at de kan være annerledes». Og Ali sa: «Det som hadde vært viktig for meg er å bruke mer tid på ungdommene. Å høre på dem, hva de sliter med og hva de trenger hjelp til». Når informantene så tilbake på tiden i bofellesskapet fortalte de at det var positivt at det alltid var voksne til stede og at det for det meste følte trygt.

5.1.2 Fra familie til fremmed

I materialet kommer det frem at informantene opplevde utflyttingen fra bofellesskap til leilighet som problematisk. Ved utflytting beskrev informantene at de ikke følte seg klar for å bo i en leilighet alene. De fortalte om begrenset tro på egen evne til å opprettholde alle hverdagslige rutiner når ingen andre er var der for å passe på dem. De nevnte rutiner som det å stå opp, lekser, husarbeid, handle mat og styre økonomi. Ali sa det slik: «De mente jeg var gammel nok og at jeg kom til å klare meg. Du er moden nok og jeg vet ikke hva. Men jeg synes, jeg følte ikke selv at jeg kom til å klare det». De fortalte at tunge tanker kommer når man bor alene, og at det da er vanskelig å opprettholde rutiner og ta gode valg for seg selv når man er alene. Moa fortalte: «Det å bo for seg selv alene, du har lett for å komme i et dårlig miljø. Du velger dårligere retninger enn hvis du bor i et bofellesskap».

Informantene fortalte dessuten om et ønske om tett oppfølging og at noen kunne passe på at de fikk gjort alt de skal gjøre. Når informantene fortalte de ansatte at de ikke ønsket å flytte følte de seg tvunget til det. Ali beskrev det slik: «De voksne mente at jeg klarte det. De sa: Du klarer det, du er flink til å gå på skolen, du er flink og bla bla bla ... Jeg tenkte ok, hvis dere vil så kan jeg prøve. Selv om jeg sier nei så hjelper det ikke».

Informantene beskrev at overgangen til det å bo alene var vanskelig på flere måter. De fortalte at oppfølgingen varte i inntil tre måneder og fant hovedsakelig sted via telefon. De opplevde oppfølgingen som kortvarig og lite til hjelp. Informantene uttrykte en skuffelse overfor de som hadde jobbet tett med dem i bofellesskapet, og de følte seg avvist og opplevde det som en bekreftelse på at verden er urettferdig. Moa fortalte om hvordan han opplevde bofellesskapet etter utflytting: «Når jeg flyttet fra bofellesskapet, etter noen dager, var det sånn. De første dagene blir du invitert, men etter hvert så ingenting. Det er et tegn på at du ikke er velkommen her liksom».

Han forteller videre: «Du er ikke en del av oss liksom. Nå må du klare deg selv. Jeg følte meg så håpløs, skjønner du. Verden er et så urettferdig sted».

Ali fortalte om hvordan han ble skuffet på oppfølgingen etter å ha bodd over fire år i bofellesskap: «Jeg ble ringt ... en gang i uken kanskje, eller kanskje annenhver uke ... Bare på telefonen. Trives du? Trenger du hjelp og sånn? ... Hvis jeg har sagt at jeg sliter med det og det, så har de sagt: Ja, det skal vi få til. Men så har de kommet med unnskyldninger, eller vi har planer. Vi skal hjelpe den og den personen. Vi har mye å gjøre». Informantene fortalte om å føle seg som fremmede etter at de hadde flyttet ut fra bofellesskapet, og at de var skuffet over å bli avvist. De fortalte at de hadde behov for sosial kontakt med noe som føles kjent. De ønsket at bofellesskapet skulle være mer åpent for dem i overgangsperioden, fordi det blir mye tid alene i ny tilværelse. Moa sier det slik: «Vi vil ha kontakt med dere for dere har vært en del av oss, dere har bodd med oss. Det vil jeg anbefale. Å ha kontakt med dem selv om de flytter ut fra bofellesskapet. Nær kontakt».

5.2 Relasjoner

I datamaterialet kom det frem at kvaliteten i relasjonene de enslige mindreårige hadde til personene rundt seg hadde en sterk påvirkning på trivsel og livskvalitet. De fortalte om møte med ansatte gjennom profesjonelle relasjoner, og at disse relasjonene tidvis opplevdes kunstige og lite personlige. Informantene fremhevet viktigheten av å ha relasjoner til personer med lik bakgrunn som dem selv som beskrives i delkapitlet relasjoner med resonans (gjenklang). Å møte ansatte og jevngamle med lik bakgrunn kunne bidra til å skape tillit. Alle informantene nevnte også at de har følt seg ensomme.

5.2.1 Profesjonelle relasjoner

Informantene fortalte at de generelt følte seg godt ivaretatt av de ansatte, og at de kunne ta kontakt med de ansatte når de hadde ting de lurte på eller hvis de trengte råd eller hjelp. De fortalte at det i starten var uvant å forholde seg til personer som kun var tilgjengelige når de var på jobb, og at det føles rart å ikke kunne ta kontakt med noen man kjente godt fordi de hadde fri fra jobb. De enslige mindreårige fortalte at de ofte hadde gode relasjoner til en eller to ansatte, og de oppga personlighet som en av grunnene. Moa bodde på to forskjellige bofellesskap og sammenlikner dem slik: «det er forskjell på de ansatte og personligheten til mennesker ...

Bofellesskapene var det samme, man kunne gå til de ansatte og prate med dem, men relasjonen. Relasjonen til de ansatte var ikke den samme».

To av informantene skilte mellom ansatte de mente bare var der for å tjene penger, og ansatte som viste at de ville ungdommene godt. Egenskapene til en ansatt som de enslige mindreårige liker beskrives som en som viser at vedkommende har lyst til å være sammen med ungdommene, og som viser interesse for deres liv og hvordan de har det. Ali sa det slik:

«At du ikke bare er der fordi du er ansatt, at du har gått på universitet og lært om pedagogikk og alt dette her, og det å jobbe med mennesker. Men å jobbe med dem, gi litt energi. Vi er her for at dere skal ha det bra liksom. Vi skal passe på dere som dere ville blitt passet på av deres egne foreldre. Litt mer med hjertet». Og Moa snakket om det samme: «Ikke bare være på jobb fra klokken 07 ... og klokken 16 så er det bare: hei hei, nå drar jeg hjem for nå får jeg ikke betalt ... Det føles trist. Jeg skal være ærlig, noen ganger føles det som hjem og noen ganger føles det som om jeg bare er plassert her for at noen skal tjene penger på meg». Hassan fortalte hvordan en ansatt viste at han ville ham vel: «Han ene (ansatte) så at jeg ikke likte å stå opp på morgenen og gå på skolen, så han pleide å følge meg. Sykle med meg, og han sa at han skulle komme og hente meg fra skolen. Han kom med matpakke til meg på skolen».

Informantene fortalte at de var avhengige av å ha tillit til de ansatte hvis de skulle få en god relasjon og fortelle om det de synes var vanskelig. De fortalte at det var viktig å bli forstått. At ansatte som tok seg tid til å lytte, så bort fra feilene ungdommene gjorde, og forsøkte å forstå dem, var de ansatte de kunne få en god relasjon til. Hassan sa: «Samtaler hjelper alltid, for du setter liksom av tid til å forstå ... Det han gjorde var at han bygde relasjon til meg. Så bort fra de feilene jeg gjorde, så bort fra de små frekhetene. Han prøvde konstant å hjelpe meg, vise respekt og høre på meg».

En informant fortalte om ulike opplevelser med avvisning fra de ansatte. Moa sa det slik: «Noen av de ansatte viste tydelig at de ikke ville sitte med oss. Dro på kontoret og stengte døren, ikke sant». Moa fortalte at han også opplevde at de ansatte lot som om de hadde mer å gjøre enn det de hadde: «Du vet, når du gikk til de ansatte og de ikke har noe å gjøre og bare later som de har mye å gjøre, men at de egentlig bare gjør seg utilgjengelig. Det var ikke så bra».

Senere i intervjuet kom det frem at Moa ønsket mer åpenhet og ærlighet fra de ansatte, slik var dialogen mellom intervjuer og Moa: «*Intervjuer*: Hva tenker du om at hvis en ansatt som jobber i

bofellesskapet hadde kommet og sagt at i dag er jeg litt sliten, eller i dag har jeg en dårlig dag så dere får bare unnskyld meg hvis jeg ikke er helt til stedet. Hva tenker du om en sånn beskjed?

Moa: Det hadde vært mye bedre enn å ikke si det, enn å bare sitte på kontoret og late som man har det bra ... Man må være litt åpen. Litt privat og samtidig ha grenser. Hvis man er syk eller sliten så kan ungdommene hjelpe også. *Intervjuer:* Er det noe med ærlighet som styrker relasjonen? *Moa:* Det er det. Hos meg så tenker jeg det, er du ærlig så blir det lett å bygge relasjon».

5.2.2 Relasjoner med resonans

Alle informantene ga uttrykk for at det å møte personer med like erfaringer skapte tillit og ga en følelse av å ha noe til felles. Informantene fremhevet erfaringer som flyktning, det å ha samme språk og kultur, eller det å ha erfaring med å bo i barnevernsinstitusjon, som like erfaringer. Dette gjaldt for både ansatte og jevnaldrende. Informantene sa at de antok at ansatte med lik bakgrunn hadde de samme vonde opplevelsene som dem, selv om de ikke hadde hørt historier eller fått det bekreftet. De fortalte at dette gjør det lettere å bygge en relasjon. Hassan beskriver det slik når han tenker tilbake på en ansatt han hadde god relasjon med: «Jeg hadde god kontakt med noen, men det var de som hadde det samme (erfaringer). Som hadde bodd i barnevern ... Han fortalte meg at han hadde bodd i barnevern, eller at han vokste opp i barnevern. Så når han fortalte det da så jeg liksom at vi hadde noe til felles».

Videre fortalte Hassan at han opplevde det som viktig å ha ansatte med samme språk og kultur i bofellesskapet, og at det da var lettere å åpne seg: «Så hvis han hadde jobbet med en som er fra Somalia, så blir det mye lettere for han som er enslig mindreårig fra det landet. Lett å kommunisere, lett og åpne seg ... For noen ganger blir det vanskelig å forklare seg på norsk».

En annen informant snakker om det å møte noen fra samme nasjonalitet som de kan se opp til, og som kan fungere som et forbilde, og hvordan det kan gi mål og motivasjon. Moa sa det slik:

«Så var det en afghaner som startet å jobbe der ... Det jeg likte med han var at han klarte å få seg et veldig godt liv. Noe jeg så opp til. Jeg sa mange ganger til han at jeg har lyst til å bli som deg. Han hadde fint hus, fin dame, fin bil og masse jobb. Betalte masse skatt. Det var noe jeg så opp til».

Informantene fortalte om viktigheten av å ha relasjoner til jevnaldrende med bakgrunn som flyktninger eller andre enslige mindreårige. De snakket om relasjoner som ga fellesskap og trøst, og

at det var godt å vite at det var andre som hadde like opplevelser som dem selv. De fortalte om å føle seg forstått og akseptert i slike relasjoner, og at de hjalp og veiledet hverandre. Hassan uttrykte det slik: «De andre som bodde i bofellesskapet ... vi hadde alltid litt mer gode relasjoner, fordi de har opplevd det samme som jeg har opplevd. Vi har gått gjennom det samme, så det var mye lettere å snakke med dem». Hassan beskrev videre: «Vi hadde alltid gode samtaler med hverandre. Vi veiledet hverandre ... (vi snakket om) hva de har flyttet fra, hva de har mistet. Så det var mer sånn trøstende samtaler. Det beste man kan gjøre er å høre på andres problemer, ikke sant? Og lytte, være en god lytter».

Alle tre informantene fortalte at det var viktig å ha kontakt med jevnaldrende som hadde samme språk og kultur. Det å snakke sitt eget språk ga mulighet for andre type samtaler da det var flere felles referansepunkt. De fortalte at det var lettere å åpne seg på sitt eget morsmål. Ali beskrev det slik: «Ja, holde sammen. Og kanskje fordi du snakker samme språk så forstår du hvordan kulturen og ting fungerer». Og Moa sa: «Fra Afghanistan, noen som hadde min historie, samme bakgrunn og samme opplevelser, de hadde jeg veldig lyst til å prate med. For det var alltid spennende selv om det var trist». Hassan fortalte i: «Det er lettere å åpne seg til folk fra sitt eget land. Så jeg hadde alltid gode samtaler med mine venner, fordi vi begge hadde opplevd samme ting».

5.2.3 Ensomhet

Av datamaterialet kom det frem at alle informantene hadde følt seg ensomme, og at med ensomhet så kom det vonde og negative tanker og uro. De fortalte at de har følt på ensomhet når de har bodd i bofellesskap, men at det ble verre etter at de flyttet i leilighet for seg selv. Ali fortalte om det å føle seg alene i bofellesskapet, han sa: «Du føler at du er alene selv om du har folk rundt deg. Så føler du uro inni deg». Ali fortalte videre at han har blitt skuffet over ulike personer, og at han derfor hadde isolert seg. Han sa det slik: «Selv om jeg er norsk, så å si, så sliter jeg med ensomhet fortsatt. Fordi, jeg har ikke noe familie her i Norge. Jeg har hatt venner, men mange av dem har jeg bare kuttet ut av livet mitt». Da Ali fikk spørsmålet om han har noen han pleier å være sammen med, svarte han:

«Nei». Også Moa beskrev at han sluttet å snakke med vennene sine om det som var vanskelig når han flyttet for seg selv. Han sa det slik: «Jeg vet ikke om det var på grunn av alderen min eller om det er på grunn av at jeg ble mer alene, men jeg tenker at jeg var veldig sosial. Kunne prate om alt

uten å bli trist ... Men når jeg flyttet for meg selv. Da var det lite å prate om. Da ville jeg ikke snakke med vennene mine».

Hassan fortalte at det var mange opplevelser som han aldri kom til å snakke med noen om, og at vonde følelser og minner kommer når han er alene og at det kunne gå utover søvn og humør: «Når du er alene i dine tanker, i din verden, da kommer det masse. Da tanker du bare på vonde ting». Hassan fortalte videre at: «Jeg slet med å sove. Jeg hadde mareritt fra reisen. Jeg var rett og slett for redd for å sove ... De gamle vondtene mine, minner. Til den dagen i dag får jeg dem når jeg sover, noen ganger så kommer de tingene. For det er ikke lett å komme som enslig mindreårig. Det er mye ting jeg aldri har delt med noen, og som jeg fortsatt aldri kommer til å dele».

Moa fortalte på sin side at ensomheten gjorde ham så desperat etter kontakt med mennesker at han begynte å krangle med fremmede for å ha kontakt med folk. Han beskrev det slik: «Jeg hadde lyst til å krangle og slå noen mennesker på gata bare for å få kontakt med andre mennesker. Jeg hadde lyst til å krangle så noen ville prate med meg ... Jeg slo en konduktør og jeg ville bli tatt av politiet. Jeg hadde lyst til å fortelle dem hvorfor jeg gjorde det, men jeg ble flau». Moa fortalte også om en gang han ville få slutt på ensomheten ved å bli satt i fengsel: «En annen dag bestemte jeg meg for å gå og krangle med politiet og bo i fengsel i stedet for å bo for meg selv. For da har jeg noen som kommer til meg».

5.3 Deltakelse og mestring

Av datamaterialet kom det frem at alle informantene følte seg som en del av det norske samfunnet. De fortalte at det var viktig for dem å lære seg språket, og at det var nøkkelen til å lære om den norske kulturen og samfunnet. Informantene fortalte videre at det var viktig for dem å bidra til samfunnet, og at de følte et ansvar og en mening med å gi tilbake og å være nyttig.

5.3.1 Nøkler som åpner og lukker

Ali fortalte at det kunne være vanskelig i starten å venne seg til et nytt samfunn som er veldig annerledes enn det han var vant til, da spesielt kjønnsroller og like rettigheter for kvinner og menn. Han fortalte om en vilje til å tilpasse seg de nye normene, både fordi han vil det selv, men også for å få venner. Han sa det slik: «Det kan være litt vanskelig i starten å venne seg til. Her er det likestilling i forhold til andre land. Der jeg kom fra var det ikke vanlig at jenter og gutter gikk på samme skole ...

Her kan kvinner også jobbe, og ha samme rettigheter som menn da». Ali fortalte videre om hva som hadde forandret seg fra han kom, til nå: «Det har skjedd en del endringer ved at man henger med norske venner. Tenker det samme som dem da, enn i starten. Da var jeg mer lukket. Jeg pleide ikke å gjøre sånn som de norske pleide å gjøre ... Jeg ønsket det selv (å tilpasse seg), og samtidig så har man lyst på venner. Så man må, begge deler».

Alle tre informantene uttrykte at språk er det viktigste for å bli en del av samfunnet. De opplevde at det å lære seg norsk er selve nøkkelen til å forstå nordmenn, at språket er den grunnleggende ferdigheten for å lære seg alt annet. Moa sa det slik: «Det å lære språket er å delta i det norske samfunnet. Fordi du lærer språket, det er jo nøkkelen for å kunne forstå hvordan nordmenn fungerer i Norge. Det er den største oppdragelsen». Ali snakker også om det samme, han sa det slik: «Språket var veldig viktig for å forstå ... Det er liksom nøkkelen for å åpne og lukke, ikke sant. Når du kan språket, kan du liksom lære om alt».

Informantene fortalte at de hadde lært mye av det grunnleggende for å klare seg selv i bofellesskap og på skole. Dette var arenaer der de lærte mye om kultur og samfunnet, og der de kunne få svar på det de ikke forsto. De lærte også om daglige rutiner, byråkrati og hva de måtte passe på for å kunne bo alene. Ali fortalte om hvordan de snakket om dette i bofellesskapet: «Vi pleide å diskutere (forskjellene). Hvordan samfunnet fungerte i Afghanistan og hvordan vi hadde det før vi kom hit. Hvordan kvinner har det, og daglige rutiner. Hvordan vår hverdag er der nede ... Så ville vi liksom bli fortalt hva som er hva, for å forstå». På lignende vis fortalte Moa om hvordan han kunne lære om Norge, med også forstå sitt eget hjemland, i lys av hva han lærte i samfunnsfag på skolen: «Det å forstå forskjellige partier, hva de står for og hva deres hjertesaker er. Lære om menneskerettigheter ... Jeg hadde veldig mye å reflektere over. Reflektere over det som skjedde rundt i samfunnet, og reflektere over det som skjedde i hjemlandet».

Alle tre informantene fortalte om problemer med økonomistyring etter at de flyttet ut av bofellesskap, og at de følte de ikke hadde lært nok om dette i bofellesskapet. Hassan fortalte: «Jeg hadde satt pris på å lære litt om økonomi. Hvordan håndtere økonomi. Lage billig og god mat, og betale regninger». Ali beskrev det samme: «Jeg trengte mest hjelp med økonomi (etter utflytting). Hvordan man skal passe på å handle og hvordan man skal klare seg med så mye penger i en måned».

5.3.2 Ansvar og mening

Alle informantene fortalte at de følte seg som en del av det norske samfunnet. De følte seg akseptert, og opplevde at de hadde de samme rettigheter som andre nordmenn. Moa sa det slik: «Jeg føler meg som en del av det norske samfunnet fordi flertallet av nordmenn aksepterer deg for den du er. Jeg føler jeg får mulighet til å gå på skole, og blir ikke stengt ute fra samfunnet. Jeg har de samme mulighetene som nordmenn har». En av de tre informantene fortalte at han ikke identifiserte seg som norsk, men alle informantene identifiserte seg som en del av det norske. De fortalte også om en takknemlighet til det norske systemet og hjelpen de har fått. Hassan sa: «Jeg føler meg norsk i hjertet, det gjør jeg. Selvfølgelig, for den hjelpen jeg har fått. Jeg hadde ikke engang fått den hjelpen i mitt eget land. Denne takknemligheten motiverte informantene til å gi tilbake til systemet, gjerne ved å jobbe og betale skatt, men også gjennom det å hjelpe andre. De følte på et ansvar for å bidra med noe positivt til samfunnet. Moa fortalte at det å delta er å bidra: «Det å bidra med det du har, ikke bare ta ta ta», og Hassan sa følgende: «Jeg jobber ofte så de fleste kjenner meg. De vet jeg jobber der ... De som kommer viser god respekt til meg, for jeg yter service til dem».

Han fortalte videre: «For jeg liker ikke å skade samfunnet, for eksempel å delta i ulovlig business eller jobbe svart. Jeg tenker det blir feil da, for jeg har fått en veldig god hjelp ... Jeg har venner jeg henger med, så alltid jeg tilbyr dem jobb i stedet for det de driver med. For det er jo skadelig for både dem og miljøet (lokalmiljøet)».

Selv om informantene var takknemlige for hjelpen de hadde fått i bofellesskapet, så la de vekt på at det å ta ansvar for eget liv var det som hadde hjulpet dem mest. At de selv hadde bestemt seg for å gjøre noe med sin egen situasjon. Moa sa det slik da han ble spurt om hvem som har hjulpet han mest etter at han flyttet ut fra bofellesskapet: «Meg selv. Hvis jeg ikke hadde hjulpet meg selv så ville jeg ikke vært her nå». Hassan snakket også om en ansvarsfølelse for fremtiden, og at det han gjør i nåtid er knyttet opp til ambisjoner i fremtiden ved å kunne gi et godt grunnlag for neste generasjon. Han hadde ikke barn på intervjuetidspunktet, men snakket om det slik: «Jeg tenker at det blir litt lettere for mine barn, enn for meg. For jeg må gjøre det jeg må gjøre ... Så kan mine barn bli det de har lyst til å bli ... For da har jeg lagt noe igjen for dem».

6 Drøfting

I dette kapitlet vil jeg drøfte hovedfunnene jeg fant i analysen av datamaterialet. Funnene vil drøftes hver for seg og opp mot hverandre, og relatert til aktuell teori og forskning. I siste del av kapitlet vil jeg også drøfte de metodiske styrkene og svakhetene i mitt prosjekt.

Hensikten med dette masterprosjektet er å øke kunnskapen om hvordan enslige mindreårige opplevde hjelpen de fikk av det kommunale bofellesskap for å etablere seg i det norske samfunnet. Informantene fikk mulighet til å se sin egen integreringsprosess i retrospekt, og reflektere over hvilke aspekter av denne prosessen de kunne spore tilbake til den hjelpen de fikk av bofellesskapet, og hva som bidro til å fremme eller hemme deres deltakelse i samfunnet. Drøftingens fokus på psykisk helse bygger på funnene og tidligere forskning om hva enslige mindreårige assosierer med det å ha god psykisk helse, som argumentert i innledningen. Enslige mindreårige forstår begrepet god psykisk helse som det å ha evne til å fungere og være en del av samfunnet, og de forbinder god psykisk helse med det å bli forstått og være del av sosiale nettverk (Jarlby et al., 2018). Økt kunnskap om de enslige mindreåriges erfaringer kan gi implikasjoner for praksisfeltet og videre forskning.

Som et resultat av min analyse av datamaterialet delte jeg funnene i tre hovedtemaer og syv undergrupper. Hovedfunnene ble system og individ, relasjoner og deltakelse og mening. Denne inndelingen i temaer har glidende overganger og funnene vil ha en påvirkning på hverandre da de henger sammen.

6.1 System og individ

Det første hovedtemaet er system og individ og forsøker å gi noen perspektiver på hvordan de enslige mindreårige opplevde møtet med den norske bosettingsordningen, men også overgangen fra det kommunale bofellesskapet til egen leilighet, og hvilke aspekter av dette som kan påvirke dem i deres deltakelse i det norske samfunnet.

6.1.1 Å bo i et system

Det første jeg vil løfte frem er at det å bo i et kommunalt tiltak både er enslige mindreåriges hjem, men også en arbeidsplass for ansatte. Informantene i studien fortalte om det å forholde seg til

rammer de selv ikke hadde vært med på å bestemme, og samtidig forholde seg til omsorgspersoner som de i utgangspunktet ikke hadde noen relasjon til da de flyttet inn. Det kommunale bofellesskapet skal være et bo- og omsorgstilbud der hensikten med tiltaket er «å gi barnet en trygg og meningsfull hverdag» (IMDi, 2017, s. 14), men funnene viser at rammene ikke alltid er tydelige for beboerne. I rapporten «fra bosetting til voksenliv» pekes det på at det «nødvendigvis oppstår spenninger i et bofellesskap når det skal være både et hjem og en offentlig omsorgsbasis» (Linén et al., 2020, s. 84). Et bofellesskap fungerer som et hjem og et sted for privatliv for de enslige mindreårige, og et hjem er i det norske samfunn forbundet med trygghet (Lindén et al., 2020).

To av informantene fortalte at de var fornøyde med omsorgen de hadde fått i bofellesskapet når de så seg tilbake, men samtidig fortalte de at det oppstod mange misforståelser og at de aldri helt forstod hva hensikten med tiltaket var. Et bofellesskap skal fungere som «et offentlig omsorgstiltak med personer i turnus, rutiner for informasjonsutveksling, felles regler og profesjonsforankret metodikk som legges til grunn for innhold og relasjon» (Lindén et al., 2020, s. 84). Informantene fortalte om problemer med å tilpasse seg bofellesskapets regler og rammer, og at det oppstod mange konflikter på bakgrunn av misforståelser. «I beskrivelser som både ungdommer og ansatte gir, er det forhandlinger om regler som skaper de største gnisingene og tynnslette relasjoner» (Lindén et al., 2020, s. 86). Informantene fortalte at misforståelsene både var at de enslige mindreårige ikke forstod regler og rammer, men også at de ikke følte seg forstått av de ansatte, og de omtalte dette som vanskelig. Bruk av tolk omtales «som et nødvendig hjelpemiddel for å forstå og bli forstått» (Svendsen et al., 2018, s. 30). Informantene i min studie fortalte ikke spesifikt om bruken av tolk, men alle informantene snakket om misforståelser mellom enslige mindreårige og ansatte. I lys av teorien «opplevelse av sammenheng» som omtales i teorikapitlet, kan det å ikke forstå situasjonen man befinner seg i ha negativ innvirkning på psykisk helse (Karlsson & Borg, 2017), og psykiske helseproblemer kan igjen ha påvirkning på evnen til å delta i samfunnet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). For å kunne forstå sin egen situasjon «må man ha et felles språk» (Svendsen et al., 2018, s. 30). Det kan tyde på at den informasjonen som kommuniseres fra bofellesskapet ikke ble forstått av de enslige mindreårige, dog kommer ikke årsaken til dette frem i datamaterialet.

Det å flytte inn i et bofellesskap representere en stor overgang og kan være en stressende opplevelse, og de enslige mindreårige kan befinne seg i både overgangs- og tilpasningsfasen og

innflyttingsfasen i migrasjonsprosessen (Salole, 2018). Forut for bosettingen har det ofte vært mye vanskelige opplevelser fra både flukt og opphold i mottak, men også det å vente på avgjørelse om hvilken kommune man skal bosettes i. De enslige mindreårige kommer ofte fra land der staten kan være fienden, og de vil naturlig nok ha en skepsis i møte med det norske systemet (Svendsen et al., 2018). I tillegg preges situasjonen på mottak og omsorgssentre av usikkerhet. Andre studier har vist at enslige mindreårige bekymrer seg mye og har problemer med å sove, i tillegg skårer de høyt på stress og emosjonelle problemer (Svendsen et al., 2018, s. 30).

Informantene fortalte historier om at mistillit og frustrasjon vokste med gjentatte misforståelser med ansatte. En informant fortalte også at reglene forandret seg med hvem som var på jobb. Hvis vi ser de enslige mindreåriges skepsis til systemet og at deres situasjon har vært preget av usikkerhet, kan dette ha betydning for deres opplevelse av trygghet i bofellesskapet. I lys av Maslows behovshierarki vil den enslige mindreårige ha behov for forutsigbarhet og frihet fra kaos og angst for å få dekket behovet for trygghet (Haugsgjerd et al., 2009). Dersom bofellesskapets regler og rammer ikke var forståelige, og det gjentatte ganger ble konflikter på grunn av dette, vil det kunne oppleves lite forutsigbart for beboerne. Tid, som en knapp ressurs, kan også være en faktor som påvirket kommunikasjonen mellom ansatte og de enslige mindreårige. Alle informantene fortalte at hvis de selv hadde vært leder for et bofellesskap så ville de brukt mer tid med ungdommen for å forstå dem. Misforståelser og lav opplevelse av sammenheng i tilværelsen, vil kunne påvirke tilliten til systemet og ansatte, samt opplevelse av sosial støtte fra voksne. Dette er variabler som kan ha betydning for evnen til å bygge sosiale nettverk, og sosial støtte er en viktig moderator mellom stress og psykiske problemer (Sierau et al., 2019). Personer med psykiske helseproblemer har generelt en større sannsynlighet for å falle utenfor arbeidslivet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

6.1.2 Fra familie til fremmed

De enslige mindreårige fortalte at overgangen fra bofellesskap til leilighet var vanskelig. De følte seg tvunget til å flytte på tross av at de ikke ønsket dette, og de var usikre på egen evne til å klare hverdagslige gjøremål og plikter som skole, jobb og holde leiligheten i orden. I rapporten «fra bosetting til voksenliv» nevnes det at de enslige mindreårige generelt sett har mindre påvirkning på hvilket botiltak de får sammenliknet med andre barn, og at dette kan ha med at forpliktelsene i barneloven følges tettere opp av saksbehandler i barnevern da det gjelder andre barn kontra

enslige mindreårige i bo- og omsorgstiltak (Lindén et al., 2020). Det anbefales også at «selvstendigjøring må skje gradvis ... de må vite at de har et sikkerhetsnett» (Lindén et al., 2020, s. 120). Datamaterialet indikerer at de enslige mindreårige opplevde overgangen til egen leilighet som vanskelig, og alle informantene fortalte at de slet med ensomhet, psykiske problemer og hverdagslige gjøremål. De opplevelser som beskrives av informantene i denne perioden kan være vanlige erfaringer i forhold til migrasjonsprosessens overgangs- og tilpasningsfase ved at situasjonen i leilighet sammenliknes med da de bodde i bofellesskapet (Salole, 2018). I denne perioden opplevde de den sosiale støtten fra bofellesskapet som mangelfull, og følte seg nedprioritert og avvist. Disse funnene støttes også i IMDi sin håndbok for kommunene, der det nevnes at de enslige mindreårige kan oppleve denne perioden som «en form for uønsket frihet og en opplevelse av å være overlatt for mye til seg selv» (IMDi, 2017, s. 69). Datamaterialet indikerte at de enslige mindreåriges opplevelse av sosial støtte hadde betydning for hvordan overgangen fra bofellesskap til egen leilighet opplevdes. Rapporten fra bosetting til voksenliv forteller også at «Flere informantgrupper peker på at innsatsen for å bygge opp ungdommenes sosiale nettverk har vært forsømt» (Lindén et al., 2020, s. 120). Manglende sosiale nettverk med jevnaldrende og lav sosial støtte fra bofellesskapet er negativt for utviklingen av god psykisk helse (Sierau, 2019), og kan påvirke den enslige mindreåriges evne til å ta del i samfunnet og skape seg et meningsfullt liv (helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

6.2 Relasjoner

Neste hovedtema er relasjoner og tar for seg de enslige mindreåriges møte med profesjonelle relasjoner. I denne delen vil det også drøftes hvordan og i hvilken grad de enslige mindreårige etablerte sosiale nettverk i det nye landet.

6.2.1 Profesjonelle relasjoner

Hvis man ser bort fra overgangen til bofellesskap og fra bofellesskap til egen leilighet, fortalte informantene at de generelt følte seg godt ivaretatt av de ansatte i bofellesskapet. De fortalte at ansatte i stor grad var tilgjengelige hvis de trengte hjelp, men det at ansatte kun var tilgjengelig når de var på jobb opplevde de som litt kunstig og tidvis vanskelig. Relasjonen til en ansatt kunne være en veldig viktig relasjon som store deler av tiden var utilgjengelig. Alle informantene fortalte at det kun var en eller to av de ansatte i bofellesskapet som de hadde god relasjon til. Behovet for tilhørighet, som forstått av Maslow, handler om kontakt og sosial tilhørighet (Haugsgjerd et al.,

2009). Hvis en ansatte som den enslige mindreårige hadde god relasjon med var på jobb, fortalte de at opplevelsen var positiv ved at de kunne snakke og være sammen. Opplevelsen av denne sosiale støtten var på denne måten avhengig av hvilke ansatte som var på jobb. Det at bofellesskapet var et hjem med ansatte i turnus kan påvirke opplevelsen av trygghet og sosial støtte avhengig av hvem som er på jobb. Opplevd støtte fra ansatte i bofellesskap fører til mindre negative effekter av potensielt traumatiserende erfaringer, og gir mindre symptomer på PTSD, angst og depresjon (Sierau, 2019).

Flere av informantene fortalte også at de tidvis hadde en følelse av at noen av de ansatte bare var der for å tjene penger på dem, og at de følte det var trist. De beskrev en avstand i relasjonen til de fleste ansatte og at det kunne føre til at de trakk seg unna. De ansatte skal «ivareta et bredt spekter av oppgaver som ligger i rollen som omsorgsperson for ungdommen, som praktisk og emosjonell støtte og oppfølging» (Lindén et al., 2020). De ansattes oppgaver og de enslige mindreåriges forståelse av arbeidsoppgavene kan være et aspekt som kan påvirke relasjonen. Alle ansattes handlinger kommuniserer noe, «det er ikke mulig å ikke-kommunisere» (Karlsson & Borg, 2017, s. 127), og hvordan de enslige mindreårige tolket de ansatte kan også avhenge av forholdet til den ansatte (Jensen & Ulleberg, 2011). På bakgrunn av funnene kan det se ut til at kvaliteten på kommunikasjonen vil være viktig for å bygge tillit til de enslige mindreårige. Vi kan se utfordringene med kommunikasjon i lys av relasjonell kommunikasjonsteori som utviklet av Gregory Bateson (Jensen & Ulleberg, 2011). I dette perspektivet kommuniseres det både om innhold og forhold. Innholdet vil være det som faktisk blir sagt, men hvordan det oppfattes vil være avhengig av forholdet mellom de som kommuniserer (Jensen & Ulleberg, 2011). Så hvis ansatte opplever at det blir mange konflikter i møte med de enslige mindreårige kan årsaken være at tilliten og relasjonen ikke er god nok til å bære innholdet eller den non-verbale kommunikasjonen (Jensen & Ulleberg, 2011). Det at de ansatte er bevisst hva de enslige mindreårige anser som viktig i en relasjon til de som skal hjelpe dem, kan være avgjørende for hvilken hjelp de faktisk får gitt.

Informantene fortalte også at de ansatte de hadde god relasjon til i bofellesskapet var de som var personlige i sin omgang med dem. De fortalte om det å være personlig som å gi innblikk i sitt eget liv, og informantene fortalte at dette bygde tillit og at de fikk en bedre forståelse av hvem den ansatte var som person. Det kan se ut til at det å være personlig kunne bidra til å gjøre avstanden i den profesjonelle relasjonen mindre, og at det kunne gi den ansatte bedre mulighet til å bygge en

god relasjon. Dette omtales også av Bøe og Thomassen, de skriver «det er et poeng at det kan være både kunstig og lite fruktbart og skulle skille ut slike ting og definere dem som privat ... i de møtene som skjer i det psykiske helsearbeidet, bør menneskene kunne møtes som personer» (Bøe & Thomassen, 2017, s. 147). Generelt så «mangler de enslige mindreårige trygge relasjoner til voksne» (Svendsen et al., 2018, s. 31). Informantene var veldig opptatt av om de ansatte viste at de hadde lyst til å være sammen med dem, og at de viste at de ville dem godt. Det kan se ut til at dette var en forutsetning for å bygge tillit. Det å vise at man vil være med noen må gjøres med handling, og betyr at de ansatte må bruke tid sammen med ungdommen. I sin doktoravhandling argumenterte Lindvig for at «det ekte og menneskelige ved den hjelpsomme ansatte viste seg i handlinger» (Lindvig, 2021, s. 46), og nevnte blant annet at små hverdagslig gester kan ha en betydning for bedring. Det nevnes også at det å gjøre, og ta initiativ til, aktiviteter som har en vennskapsliknende måte å være sammen på, kan ha betydning for psykisk helse (Lindvig, 2021). Dette kan ha betydning for de enslige mindreårige sin trivsel i bofellesskapet, og med dette ha innvirkning på hvordan de utvikler språk og kulturkompetanse da bofellesskapet er en arena for dette (Lindén, 2020).

6.2.2 Relasjoner med resonans

Alle informantene fortalte at det å møte personer, både ansatte og jevnaldrende, med like erfaringer eller lik bakgrunn som dem selv skapte tillit og ga en følelse av å ha noe til felles. Alle informantene fortalte at de syntes det var viktig å ha ansatte med samme språk og kultur som dem selv i bofellesskapet, og at dette gjorde det lettere å åpne seg. Dette nevnes også i IMDi sin «Håndbok for kommunene», der det står: «Ansatte som selv har flyktningbakgrunn har gjerne en del personlig erfaring som de kan formidle til de unge» (IMDi, 2017, s. 68). I møtene med ansatte med flyktningbakgrunn kan de enslige mindreårige få bekreftet seg selv og sin historie. Raghallaigh (2011) nevner at enslige mindreårige forsøker å finne kontinuitet i en kontekst der ting er i stadig forandring, og dette vil være et tema den enslige mindreårige kan få hjelp til ved å lytte til de erfaringene en voksen ansatt hadde med å være flerkulturell å bosette seg i Norge. Det er «gjennom den andre at man får tilbake en forståelse av seg selv» (Karlsson & Borg, 2013, s. 143), og det er i samspillet med andre at man kan «utvikle en egen bevissthet og fremstå som selvstendig» (Karlsson & Borg, 2013, s. 143). Dette kan også ses i sammenheng med behovet for respekt, verdighet og anerkjennelse. Individet har behov for en stabil og god selvoppfatning, men også at denne selvoppfatningen blir bekreftet (Haugsgjerd et al., 2009). «Selvoppfatning er knyttet til

behovet for å prestere og mestre for på den måten og oppleve frihet og uavhengighet» Haugsgjerd et al., 2009, s. 258), og en relasjon til ansatte med like opplevelser kan i så måte ha betydning for motivasjonen til å ta del i samfunnet. En informant fortalte at personer med samme nasjonalitet, og som hadde klart å etablere seg i Norge og skapt et godt liv for seg selv, var gode forbilder å ha. Han forklarte at det å se noen som hadde fått det til kunne motivere ham til å få til det samme. Det å ha ansatte med lik bakgrunn i bofellesskapet kan være hensiktsmessig da de kan «fungere som viktige voksenmodeller» (IMDi, 2017, s. 68).

Funnene indikerte at det å ha relasjoner til jevnaldrende med lik bakgrunn ga en følelse av fellesskap og trøst. De fortalte at det var godt å vite at det var noen som hadde like opplevelser som dem selv, og at de kunne føle seg forstått og akseptert i slike relasjoner. Det å etablere sosiale nettverk med personer med lik bakgrunn kan gi en mulighet til å utveksle erfaringer og minner om det som er forlatt, samtidig som det er en arena for å dele hverdagslige erfaringer i nåtid (Mathisen, 2020). Dette kan være en kilde til sosial støtte som kan ha betydning for å tolerere stress og bearbeide potensielt traumatiserende hendelser (Sierau, 2019).

Informantene fortalte at det å dele språk og kultur åpnet opp for andre muligheter i samtalene, og at det var lettere å åpne seg på sitt eget morsmål. Språk og referanserammer har en sammenheng med hvordan vi tenker, men også hvordan vi regulerer og uttrykker våre følelser (Salole, 2018). Barn som har flere språk kan bruke språkene forskjellig. De kan ha et språk for «faglige utlegninger og resonnementer gjennom det språket som de har praktisert i skolegang» (Salole, 2018, s. 174), men for å uttrykke følelser kan morsmålet være det språket «som de sterke og intense følelsene lettest kan uttrykkes på» (Salole, 2018, s. 174). Sosiale nettverk med personer med samme språk kan i lys av dette ha betydning for de enslige mindreåriges bearbeidelse av følelser og opplevelser.

6.2.3 Ensomhet

De enslige mindreårige etablerte et sosialt nettverk på mottak og mens de migrerte, men dette nettverket var ikke nødvendigvis i geografisk nærhet til det kommunale bofellesskapet de ble bosatt. På denne måten kom de alene til en ny kommune der de måtte etablere nye sosiale nettverk. De relasjoner som ikke er i geografisk nærhet er hva Mathisen (2020) kaller translokale praksiser, og de kan være god sosial støtte for de enslige mindreårige i en ny kommune. Disse relasjonene kan opprettholdes via sosiale medier og liknende plattformer. En av informantene

nevnte at det var en periode han ikke hadde kontakt med sin familie i hjemlandet. Det å ikke ha kontakt med sin familie kan ha betydning for hvordan den enslige mindreårige opplevde den sosiale støtten. Grunnet stress i forhold til ufrivillig separasjon, kan det være vanskelig for enslige mindreårige å benytte seg av den sosiale støtten som er tilgjengelig (Sierau et al., 2019). Informantene nevnte ikke om de hadde sosial støtte i translokale relasjoner da de følte seg ensomme, men de forteller om et savn av sosial støtte fra ansatte og jevnaldrende i nærområdet, og spesielt etter utflytting fra bofellesskapet. Det å oppleve mangel på sosial støtte vil som oftest assosieres med ensomhet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

«Ensomhet rapporteres ofte i aldersgruppen 16-24 år» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 19), og personer med innvandrerbakgrunn er en av de gruppene som opplever ensomhet mer enn majoritetsbefolkningen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Alle informantene fortalte at de hadde følt seg ensomme etter at de kom til Norge, og en informant fortalte at han fortsatt var ensom og ikke hadde noen å være sammen med på fritiden. Informantene fortalte at det var vanskelig å få et sosialt nettverk i Norge, og at de hadde få etnisk norske venner, og at nettverket i all hovedsak bestod av jevnaldrende med lik bakgrunn, noe som også nevnes av Lindén et al. (2020). Støtte fra ansatte og jevnaldrende i vertslandet er relevant for bearbeidelse av potensielt traumatiserende erfaringer. Lavere sosial støtte fra ansatte kan øke risikoen for PTSD, angst og depresjon, og lavere sosial støtte fra jevnaldrende kan øke sammenhengen mellom potensielt traumatiserende erfaringer og angst (Sierau, 2019).

Alle informantene fortalte også at de var overrasket og skuffet over oppfølgingen de fikk etter utflytting fra bofellesskap, og at de minnes at de i denne perioden fikk lite sosial støtte fra ansatte. Kommunene kan selv bestemme oppfølgingen av de enslige mindreårige da det ikke er sentrale føringer på dette (Linden et al., 2020). Informantene fortalte også at de slet med daglige rutiner og problemer med økonomi etter utflytting. Lav sosial støtte og høy andel av hverdagsproblemer kan påvirke psykisk helse da det kan gi hyppigere symptomer på angst, depresjon PTSD og utagerende atferd (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). I de nevnte overgangene kan det være rom for at kommunene kan vurdere sitt oppfølgingstilbud og se på mulighetene for å jobbe mer proaktivt i forhold til å fasilitere etablering av sosiale nettverk for de enslige mindreårige. Eventuelt kan kommunene vurdere om enslige mindreårige med lite nettverk kan motta lengre oppfølging av bofellesskap eller de kan tildeles en støttekontakt.

Funnene indikerer at ensomhet påvirker de tre nederste nivåene i Maslows behovshierarki. Sentralt i teorien er «at jo lavere i hierarkiet et behov befinner seg, desto mer uunnværlig er det for menneskets eksistens» (Haugsgjerd et al., 2009, s. 255). De fysiologiske behovene påvirkes ved tap av søvn grunnet bekymringer og stress. Informantene forteller at ensomhet fører til vonde tanker og bekymringer, og at dette kan føre til mangel på søvn. Ensomhet påvirker også opplevelsen av trygghet. Ensomhet kan ha negativ effekt på psykisk helse, og fraværet av sosial støtte kan bidra til økte symptomer på angst, depresjon og PTSD (Sierau et al., 2019; Jensen et al., 2019). Trygghetsbehov er relatert til frihet fra kaos og angst, samt behov for stabilitet (Haugsgjerd et al., 2009). Behovet for tilhørighet er «en følelsesmessig opplevelse av kontakt og tilhørighet» (Haugsgjerd et al., s. 258). Mennesker har da et grunnleggende behov for å ha kontakt med andre mennesker og føle sosial tilhørighet med andre. Informantene forteller om opplevelser med ensomhet som en livssituasjon der disse behovene ikke er dekket. Maslows teori hevder at en person først vil fokusere sin aktivitet på å tilfredsstille de laveste behovene i hierarkiet på en adekvat måte, og deretter rette sin aktivitet mot behov som befinner seg høyere i hierarkiet (Haugsgjerd et al., 2009). I lys av dette vil det være naturlig at personer som er ensomme vil styre sin aktivitet mot å tilfredsstille mangler som er knyttet til fysiologiske-, trygghets- og tilhørighetsbehov. Dette kan ha negativ effekt på hvor mye aktivitet som rettes mot behovet for anerkjennelse. I dette behovet ligger det motivasjon til «å prestere og mestre for på den måten å oppleve frihet og uavhengighet» (Haugsgjerd et al., 2009, s. 258), og dersom aktiviteter rettes mot behov som ligger lenger ned i hierarkiet, vil motivasjonen for skolegang kunne bli redusert. Skole, i tillegg til fritidsaktiviteter, er en av de viktigste arenaene for utvikling av kulturkompetanse og språk (IMDi, 2020).

6.3 Deltakelse og mening

I dette hovedtemaet vil det bli drøftet hvilke kunnskap og kompetanse som har betydning for det å etablere seg og ta det i et nytt samfunn.

6.3.1 Nøkler som åpner og lukker

Alle informantene fortalte at det norske kulturen og samfunnet opplevdes veldig annerledes enn deres egen kultur. De nevnte likestilling og kjønnsroller, og at denne forskjellen også gjør noe med forståelsen av ungdomskulturen og samspillet med jevnaldrende. En informant fortalte at han ønsket å tilpasse seg kulturen i vertslandet, både for å få venner, men også for at han ønsket det.

De ansatte i bofellesskap fungerer ofte som veiledere i det nye samfunnet (IMDi, 2017), og kan være til hjelp så de enslige mindreårige får mer forståelse for omgivelsene sine. Økt forståelse bidrar til «opplevelse av sammenheng» og fremmer psykisk helse (Karlsson og Borg, 2017). Ansatte kan også være en viktig kilde til sosial støtte for de enslige mindreårige i møte med det nye. I starten av bosettingen kan tilværelsen være uoversiktlig, og de enslige mindreårige kan ha stort behov for et sosialt nettverk som kan gi erfaringene mening ved å sette dem i kontekst (Svendsen et al., 2018).

Alle informantene uttrykte at språk var det viktigste for å bli en del av samfunnet, og at de anså det som en grunnleggende ferdighet for å kunne lære seg andre ferdigheter de trenger for å forstå og ta del i samfunnet. Enslige mindreårige har rett på opplæring avhengig av opphold og alder, men alle enslige mindreårige får et skoletilbud der de lærer norsk (IMDi, 2017). En av informantene fortalte at språk var nøkkelen til å forstå nordmenn, og sier det er «den største oppdragelsen». Det at informantene omtaler språk som en nøkkel til å forstå nordmenn, nevnes også av Salole, hun skriver: «Språk uttrykker verdier og verdenssyn i et samfunn, både implisitt og eksplisitt, direkte og indirekte. Det kan sammenliknes med et sugerør i et glass: det er en kanal som får opp det som ligger i bunnen av kulturen» (Salole, 2018, s. 173). For de enslige mindreårige kan evnen til å lære seg det norske språket ha betydning for det å forstå og tilpasse seg den nye kulturen. For barn med potensielt traumatiserende opplevelser kan det være vanskelig å ta til seg læring da de ikke har mental kapasitet til det grunnet stressrelaterte utfordringer knyttet til tidligere opplevelser (Varvin, 2015). Og «krysskulturelle barn, i likhet med voksne migranter, forteller at dersom de ikke mestrer språket, spesielt på et emosjonelt plan, føler de seg heller aldri helt innenfor» (Salole, 2018, s. 173). Det er med andre ord en viktig oppgave for kommunen og sikre de enslige mindreåriges språkopplæring i både skole og tiltak, og dette nevnes også i «håndbok for kommunene» (IMDi, 2017). Språket gir også tilgang til sosiale koder som gjelder for jevnaldrende ungdom (Lindén et al., 2020), og har med det betydning for tilgang på sosial støtte blant etnisk norske jevnaldrende.

Informantene fortalte at de i bofellesskapet hadde lært om daglige rutiner og gjøremål som de trenger for å klare seg selv. Dog fortalte alle informantene at økonomistyring har vært et problem etter utflytting til egen leilighet. Det er en uttalt oppgave for bofellesskapene at «de ansatte skal sikre at beboerne får språktrening og tilstrekkelige ferdigheter til å greie seg selv i det daglige» (Lindén et al., 2020, s. 84), og økonomistyring er en av temaene som løftes frem som viktig

hverdagskunnskap for de enslige mindreårige (Lindén et al., 2020). En av informantene fortalte at det ville vært et bra tiltak om kommunen arrangerte kurs i temaer de ville trenge for å klare seg selv, som for eksempel privatøkonomi. utfordringer med økonomistyring er et gjentakende tema i intervjuer med enslige mindreårige og støtteapparatet rundt ungdommen (Lindén et al., 2020).

Flere av informantene fortalte at de ble introdusert til aktivitetstilbud i nærområdet, og at kommunen kunne betale aktiviteten. Noen kommuner betalte for en aktivitet og andre betalte for flere. Informantene forteller at dette var et tilbud de satt pris på, og at de satt veldig pris på å få muligheten til å delta på mer enn en aktivitet. Dersom de enslige mindreårige kan etablere et sosialt nettverk gjennom aktiviteter, kan dette være et godt tiltak for å gi varige nettverk med tilgang på sosial støtte. I bosettingsveilederen til kommunene står det at «ved siden av skole er deltakelse i fritidsaktiviteter den viktigste arenaen for integrering av enslige mindreårige flyktninger» (IMDi, 2017, s. 73). Gjennom deltakelse i fritidsaktiviteter kan de enslige mindreårige oppleve mestring og få mulighet til å bygge et sosialt nettverk (Svendsen et al., 2018, Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Dette nevnes også i kunnskapsoppsummeringen fra 2018 og det anbefales at «fokus må være på aktiviteter som bidrar til nettverksbygging og etablering av vennskap med jevnaldrende» (Svendsen et al., 2018, s. 33). Tilgang på ulike arenaer og sosiale nettverk vil kunne ha betydning for utvikling av språk og kulturkompetanse, som igjen kan ha betydning for evne til å ta del i samfunnet.

6.3.2 Ansvar og mening

Alle informantene fortalte at de følte seg som en del av det norske samfunnet, og at de følte seg akseptert og at de hadde tilgang på samme rettigheter som etniske nordmenn, noe som samsvarer med tanken om medborgerskap. I medborgerskap ligger prinsippet om at «alle borgere er fullverdige samfunnsmedlemmer. Hvert enkelt individ har et sett av sivile, politiske og sosiale rettigheter som sikrer dem en likeverdig status, og like muligheter og rettigheter til å delta i alle sider av samfunnslivet» (Karlsson & Borg, 2017, s. 88). Det er også et av de overordnende målene i regjeringens strategiplan for psykisk helse at det skal være «inkludering, tilhørighet og deltakelse for alle» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 8).

En av informantene fortalte at det som hjalp han mest i etableringen i Norge er at han tok ansvar for eget liv, og at han bestemte seg for å gjøre noe med situasjonen. En mestringsstrategi som

enslige mindreårige benytter seg av er å forsøke å innta et positivt syn på sin egen situasjon (Raghallaigh & Gilligan, 2010). I studien beskrives det at «håp kunne oppstå fra et håpløst sted ved at de enslige mindreårige lagde en bedre fremtid for seg selv gjennom valg som påvirket livsstilen» (Raghallaigh & Gilligan, 2010, s. 230). Følelsen av å mestre det å påvirke sin egen situasjon, vil også styrke deres «opplevelse av sammenheng» ved at de har mulighet til å håndtere situasjonen (Karlsson & Borg, 2017).

Informantene fortalte at de følte en takknemlighet overfor den norske staten for den hjelpen de hadde fått. Takknemligheten de forteller om gjør at de ønsker å gi tilbake til samfunnet, og har et ønske om å bidra med noe positivt. Medborgerskap, og det å delta i et samfunn, handler både om rettigheter, men også om de bidrag en person gir til fellesskapet. Medborgerskap handler om å delta på alle sider av samfunnslivet (Karlsson & Borg, 2017), også det å gi tilbake til fellesskapet. Det å ha en motivasjon for å gi tilbake kan ses i lys av behovet for respekt, verdighet og anerkjennelse. Ved å gi tilbake til samfunnet vil de enslige mindreårige kunne danne en selvoppfatning av å være en nyttig samfunnsressurs. Dette behovet er ikke bare en egoistisk handling da den «indre belønningen av økt selvrespekt er en minst like viktig kilde for motivasjon som den ytre belønningen gjennom oppmerksomhet og sosial status» (Haugsgjeld et al., 2009, s. 258). Den enslige mindreåriges selvoppfatning knyttes til behovet for å mestre, og det å gi bidrag til lokalmiljøet kan gi en opplevelse av uavhengighet og frihet ved at man selv velger å bidra fordi man vil og kan. Ved å vise andre at man gir tilbake kan gode handlinger bli anerkjent og bidra til å bekrefte egen selvoppfatning (Haugsgjeld et al., 2009).

To av informantene fortalte at de hadde mål og ambisjoner for fremtiden som har betydning for hva de gjør i nåtid. Et av målene var å bygge et godt liv for seg selv, men også for generasjoner som kom etter. I denne tanken legges det mening om aktivitetene i nåtid, og at de har en verdi utover øyeblikket. Informantene beskriver en høy grad av «opplevelse av sammenheng» ved at tilværelsen er forståelig, håndterbar og at de finner mening i utfordringene i sin hverdag (Karlsson & Borg, 2017). Informanten fortalte også at det ville bli lettere for hans fremtidige barn å realisere sine drømmer i Norge, men at han ville legge til rette for at de kunne oppnå det. Denne uttalelsen kan gi litt gjenklang i behovet for selvaktualisering som er et behov utover øyeblikket. «Det selvaktualiserende mennesket er det som finner sitt engasjement gjennom en livsoppgave eller ved å utføre et kall» (Haugsgjerd, 2009, s. 259). I denne livsoppgaven kan personen definere seg selv og

jobbe i samsvar med sine idealer og verdier på vei mot målet, men det er ikke målet i seg selv hvor selvrealiseringen ligger, det er «i det kontinuerlige og uopphørlige arbeidet mot målet at mennesket faktisk aktualiserer seg selv» (Haugsgjerd, 2009, s. 259).

6.4 Drøfting av hovedtemaer opp mot hverandre

I alle hovedtemaene i denne studien snakket informantene om psykisk helse og sosial støtte. De fortalte at sosial støtte hadde betydning for hvordan de opplevde sin psykiske helse og at bofellesskapet spilte en viktig rolle i forhold til dette, noe som også støttes i annen forskning (Sierau et al. 2019). De fortalte at psykisk helse hadde betydning for hvordan de evnet å ta i bruk sosiale nettverk. De fortalte også at psykisk helse og opplevelse av sosial støtte hadde betydning for hvordan de deltok i samfunnet. Tidligere i oppgaven er det nevnt at personer med psykiske helseproblemer og lite sosialt nettverk er i en risikogruppe med tanke på deltakelse i samfunnet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Felles for alle hovedtemaene i studien var at da informantene fortalte om sine erfaringer med tiltaket bofellesskap, så eksemplifiseres dette med historier om møte med ansatte. På denne måten dannes inntrykket av et system i møtet med de ansatte. De fleste historiene som informantene omtalte var i møte med andre, enten om det var ansatte som representerte et system, ansatte som fagperson eller jevnaldrende. Ut fra min tolkning av datamaterialet vil det mest gjennomgripende temaet være kommunikasjon.

«Konstruktivismen oppfatter kunnskap som konstruert av dem som deltar i bestemte sosiale sammenhenger» (Thagaard, 2013, s. 44). En teori som er utviklet i dette perspektivet er relasjonell kommunikasjonsteori, som også er omtalt tidligere. Da dette er en sirkulær forståelse av kommunikasjon, vil «interaksjonen i et slikt system pågå kontinuerlig og regulerer seg selv ved hjelp av den feedbacken som systemet gir seg selv» (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 87). Som følge av dette vil den enslige mindreårige oppleve å være i kontinuerlig kommunikasjon med systemet, på den måte at alle hendelser som assosieres med bofellesskapet vil ha betydning for hvordan tiltaket forstås. Med forståelse menes i denne sammenheng en virkelighetsforståelse, og kan beskrives som «de ideer eller samling av ideer vi har om virkeligheten» (Haugsgjerd et al., 2009, s. 284). Det vil da gi rom for at alle deltakerne i samspillet kan ha ulike virkelighetsforståelser. Dette kan både gi noen muligheter og utfordringer, men før det drøftes må begrepet kontekst tas med. Konteksten er «den før-forståelsen vi bruker for å tolke de fenomener vi erfarer» (Haugsgjerd et al., 2009, s. 286). Informantene fortalte at overgangen til bofellesskap og tilpasning til rammer og regler var en

vanskelig periode som var preget av misforståelser. Hvis den ansatte og den enslige mindreårige har ulike tolkningsrammer vil det nødvendigvis kunne oppstå misforståelser, men dersom virkelighetsforståelsen er et tema i kommunikasjonen vil det kunne gi nye muligheter. Det å få en felles virkelighetsforståelse vil ha stor betydning for samspillet, og dette kan også være en av grunnene til at informantene mente det var viktig med ansatte med lik bakgrunn som dem selv. Både språk og kultur vil være en del av forståelsesrammen og ha betydning for kommunikasjonen, noe som også Salole (2018) nevner. Det kan åpenbart være en utfordring for ansatte å balansere forhold og innhold som forstått i relasjonell kommunikasjonsteori, da både innhold og forhold har betydning for tolkningen (Haugsgjerd et al., 2009). Informantene fortalte at når de ansatte kunne se bort fra små feil og frektheter så tok de det som et tegn på at den ansatte ønsket å hjelpe. Det kan indikere at det å få lov til å feile uten store konsekvenser, kan bidra til at den enslige mindreårige kan få tillit til de ansatte. Hvis de ansatte kan formidle bofellesskapets rammer og ansattes rolle på en måte som de enslige mindreårige forstår, vil det kunne ha betydning for om tiltaket oppleves forutsigbart og trygt, og at ansattes reaksjoner blir begripelige. De enslige mindreåriges virkelighetsforståelse vil også kunne påvirke deres opplevelse av sammenheng i tilværelsen, som vil bli omtalt i neste del.

I overgangen til bofellesskap eller til egen leilighet var det mye nye inntrykk for de enslige mindreårige. De skulle få en forståelse av tiltakets rammer og regler og profesjonelle relasjoner, men også hva som var viktig for dem å lære for å bli selvstendig. Forståelse av sin egen situasjon er viktig for opplevelse av sammenheng i tilværelsen (Karlsson & Borg, 2017), men i lys av migrasjonsprosessen er det naturlig med usikkerhet og forvirring i overganger (Salole, 2018). Da de enslige mindreårige flyttet fra mottak til bofellesskap, og fra bofellesskap til egen leilighet, opplevde de en usikkerhet i møte med det nye. Dette omtales i migrasjonsprosessens tredje fase som er overgang- og tilpasningsfasen, hvor det er naturlig å oppleve kaos da de gamle referanserammene ikke lenger gir mening i den nye situasjonen (Salole, 2018). Dette førte til at de enslige mindreårige opplevde frustrasjon over det nye ved at misforståelser oppstår på bakgrunn av manglende forståelse. Alle informantene fortalte at de hadde klart å etablere seg og følte seg som en del av det norske samfunnet, men de beskrev vanskelige perioder i etterkant av overgangene. Overganger er en sårbar periode for enslige mindreårige og det vil kunne ha betydning for deres opplevelse av om perioden er håndterbar hvis de er godt forberedt på hva som vil møte dem. Funnene i studien indikerte at de enslige mindreåriges sosiale nettverkene ikke ga tilstrekkelig sosial støtte i

overgangene, og at de mistet troen på egne evner til å håndtere forpliktelsene i livet i denne perioden. Opplevd kvalitet på sosial støtte har stor betydning for psykisk helse (Sierau et al., 2019), og hvis de enslige mindreårige skal oppleve de nevnte overgangene som håndterbare, må tiltaket ha fokus på etablering av sosiale nettverk, noe som støttes i både offentlige retningslinjer (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017; IMDi, 2017) og forskning (Lindén et al., 2020; Svendsen et al., 2018).

Etter utflytting til egen leilighet fortalte de enslige mindreårige at de slet med hverdagslige rutiner og gjøremål, men også økonomistyring og offentlige dokumenter. De fortalte om ensomhet og at de følte på en avvisning fra de ansatte i bofellesskap. Hverdagsproblemene som de nevnte kan ha negativ innvirkning på trivsel og integrering, og høy andel av hverdagsproblemer og lite sosial støtte kan ha betydning for psykisk helse ved at det øker symptomene på depresjon, angst og uheldig og utagerende atferd (Jensen et al., 2019). En av informantene fortalte at han var så desperat på kontakt med andre at han oppsøkte tilfeldige personer på gaten for å krangle med dem, bare for å oppnå kontakt. Han fortalte også at han planla å sloss med politiet så han kunne bli satt i fengsel, for da var det noen som tok hånd om han, og han slapp å være ensom og tenke på økonomi. Det kan være mange faktorer som har betydning for dette funnet, men manglende sosial støtte er en av dem. Det kan også tolkes som en lav opplevelse av sammenheng i tilværelsen, ved at situasjonen ikke er håndterbar eller at informanten ikke finner mening i å forsøke å gjøre noe med den (Karlsson & Borg, 2017). Historien til informanten kan også ses i sammenheng med migrasjonsprosessen og frustrasjonen som kan oppleves i overgangs- og tilpasningsfasen da situasjonen oppleves som kaotisk (Salole, 2018).

Hvis de enslige mindreårige forstår sin situasjon vil det kunne bidra til at enslige mindreårige opplever høy grad av sammenheng i tilværelsen, noe som er positivt for utvikling av god psykisk helse (Karlsson & Borg, 2017). Det vil også kunne ha betydning for om enslige mindreårige vil ta imot sosial støtte fra ansatte ved at misforståelser og konflikter kan reduseres og at de opplever tillit i relasjonen til de ansatte, noe som er drøftet tidligere. Med gode sosiale nettverk vil situasjonen kunne oppleves mer håndterbar, og dette kan også ha betydning for opplevelsen av sammenheng i tilværelsen (Karlsson & Borg, 2017). Både psykisk helse og opplevelse av sosial støtte har betydning for etableringen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017), og dersom bofellesskapene har fokus på kommunikasjon som øker forståelse av egen situasjon og etablering av nettverk, kan det ha positiv betydning på deltakelse i samfunnet.

6.5 Drøfting av metodiske styrker og svakheter

I de kommende delkapittel vil jeg drøfte noen metodiske beslutninger som ble tatt i prosjektet.

6.5.1 Valg av fenomenologisk tilnærming

Forskerens refleksjoner over egne erfaringer kan danne et utgangspunkt for forskningen (Thagaard, 2013, s. 40), og det er også tilfelle i dette prosjektet. Jeg har selv valgt tema, laget intervjuguide og gjennomført intervjuene og jeg vil på denne måten ha påvirket prosjektet. Med min erfaring som ansatt i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige har jeg tatt del i mange ungdommers reetablering i Norge. Fra disse erfaringene kommer refleksjoner over egen praksis og kommunens organisering, og jeg har naturlig nok en del antakelser om arbeidet med enslige mindreårige. Jeg har forsøkt å være nysgjerrig i min praksis, og justert min forståelse for hvordan det er å være enslig mindreårig etter hvert som jeg har gjort nye erfaringer, men dette skjer «på jobb». Og i konteksten av å være ansatt. De ungdommene jeg jobber med som ansatt kan ha motiver for å presentere en nyanse av sin opplevelse eller sannhet. Det kan være noe konkret de ønsker å oppnå eller unngå, og det kan prege møtet med meg og min forståelse av deres situasjon. I dette masterprosjekt ønsket jeg å ta del i opplevelsen som om jeg hørte om dette for første gang. Jeg kunne i forskerrollen ta del i informantens subjektive erfaringer uten å ha noe å «gi tilbake». Jeg hadde ingen innflytelse på informantens nåværende situasjon og det eneste informanten kunne påvirke gjennom deltakelse var hvordan fremtidige enslige mindreårige blir møtt og forstått. Dersom jeg kunne få tillit i intervjusituasjonen kunne jeg skape en situasjon der informanten kan bli hørt og bekreftet på sine erfaringer uten å bli dømt. Det ville også kunne være lettere for meg å legge mine egne antakelser til side da de forhold som informanten snakket om ikke berører meg direkte da det ikke er min jobb eller mine handlinger det snakkes om. I denne konteksten har jeg forsøkt å innta en fenomenologisk holdning i hele forskningsprosessen.

6.5.2 Gyldighet, pålitelighet og overførbarhet

I min studie har jeg intervjuet enslige mindreårige om deres erfaringer fra bofellesskap, og hvordan de opplevde at de fikk hjelp til å ta del i samfunnet. Intervjuene har levd sitt eget liv i den forstand at jeg har forsøkt å følge samtalene dit deltakeren ønsker å ta dem, dette samtidig som jeg har klart for meg hva problemstilling og forskningsspørsmålene er. Tidvis har samtalene omhandlet tema som ikke er direkte relevant for min studie, men jeg har forsøkt å møte dette med tålmodighet i tilfelle det skulle dukke opp noe som likevel er relevant når tankerekken er fulgt helt ut. Det vil nok

være noen situasjoner i intervjuene der jeg har måtte ta et valg mellom det å følge det informanten snakker om, eller føre samtalen tilbake til mitt tema. Det er vanskelig å vite hva som gir en rikest mulig beskrivelse av mitt valgte tema, og jeg tenker at evnen til å ta gode beslutninger kommer gjennom erfaring med forskning. Jeg mener at mine data gir en tilstrekkelig beskrivelse av de opplevelsene deltakerne har hatt om temaet og dette styrker gyldigheten i studien. Dog forstår jeg at en erfaren forsker muligens kunne fått mer relevant informasjon ut av deltakerne.

Jeg mener å ha ivaretatt en konsistens og nøyaktighet i forberedelser, gjennomføring og etterarbeidet med datamaterialet. At jeg selv har gjort alt arbeidet med datamaterialet har både gitt meg en god innsikt i materialet, men også muligheten til å bestemme meg for en arbeidsmetode og holde meg til den. Jeg tror gjennomføringen av prosjektet har hatt en god balanse mellom fokuset på pålitelighet og kreativ tenkning da det kommer til tilpasning av gjennomføringen av intervjuene og evnen til å integrere informasjonen i dataene fra et intervju til det neste.

Min undersøkelse baserer seg på noen få enslige mindreåriges erfaringer fra bofellesskap, og kan nok ikke overføres til å gjelde alle enslige mindreårige med erfaring fra kommunale bofellesskap. Dette er heller ikke intensjonen med et kvalitativt design (Thagaard, 2013). Jeg kan heller ikke med sikkerhet si at den informasjonen jeg har fått av mine informanter er hele sannheten, dette på tross av at jeg opplevde dem som ærlige i intervjusituasjonen. Datamaterialet er samlet inn fra to ulike kommuner og dette hjelper til med å minimere mulighetene for at informantene beskriver lokale forhold. I det datamaterialet jeg har fått er det rike beskrivelser av de opplevelsene informantene har om mitt tema og dette styrker overførbarheten i studien. Overførbarheten i min studie ble styrket ved at noen av mine funn samsvarte med annen forskning på enslige mindreårige som gruppe. Ved å argumentere for at de betingelser som ligger til grunn for betingelser som bidrar til en tolking i en sammenheng, kan ha relevans for andre sammenheng (Thagaard, 2013). Det var grunnlag for å anta at funnene i min studie kan være relevant for kommuner i arbeidet med enslige mindreårige da organiseringen av kommunale bofellesskap og arbeidet med enslige mindreårige generelt sett har store likheter, i tillegg til at enslige mindreårige som gruppe har mange likheter.

6.5.3 Utvalg og rekruttering

Beboerne i kommunale bofellesskap er i all hovedsak ungdommer med status som enslige mindreårige asylsøkere eller flyktninger. Likevel er min arbeidserfaring at i perioder med få enslige mindreårige i Norge, eller dersom kommuner har dårlig økonomi eller ledige plasser i kommunale bofellesskap og ansvar for andre ungdommer med omsorgsbehov, er det tilfeller der bofellesskapene kan få andre oppgaver og beboere fra barnevern i kommunen. For min studie var det viktig at jeg kom i kontakt med unge voksne som har status som enslige mindreårige og derfor valgte jeg å ha dette som første inklusjonskriterie. I min studie er konteksten kommunale bofellesskap, og mitt andre inklusjonskriterie blir da at deltakerne i min studie må ha erfaring med å bo i et slikt tiltak, men at de ikke lenger bor der. Det tredje inklusjonskriteriet er at deltakerne må være mellom 20-28 år. Dette har flere grunner. Etter fylte 20 år overtas den økonomiske oppfølgingen av NAV (Lindén et al., 2020). Tanken bak dette var at deltakerne ikke skulle ha noen motiver for å påvirke sin nåværende økonomiske situasjon. Det var en mulighet for at de fortsatt mottok veiledning, men jeg anså dette som mindre problematisk fokuset var tiden i bofellesskap. Hvis jeg ville ha deltakere som ikke kunne få veiledning av samme avdeling som bofellesskapene er underlagt, måtte jeg øke alderen til 25 år (Lindén et al., 2020). Dette vil igjen gi utfordringer med rekrutteringen da kommunene ikke har like lett for å spore opp deltakere. I tillegg begynner det å bli lenge siden deltakerne bodde i bofellesskap og jeg var usikker på hvordan det kunne påvirke datamaterialet. Det siste inklusjonskriteriet var at deltakerne skulle snakke og forstå norsk godt. Med godt mener jeg ikke nødvendigvis flytende, men tilstrekkelig til å kunne delta problemfritt i en samtale rundt temaet. Tanken var at jeg ville få et inntrykk av dette da jeg snakket med dem på telefonen for å avtale gjennomføring av intervjuet. Det siste kriteriet var at deltakerne ikke skulle erfare tunge psykiske lidelser. Denne avveiningen ble gjort i samråd med fagansvarlig under arbeid med prosjektbeskrivelsen og utarbeidelse av meldeskjemaet til NSD. Selv om min studie ikke skulle snakke om psykisk helse direkte kan det i et intervju dukke opp vanskelige temaer, og jeg ville forsøke å minimere muligheten for å gjøre situasjonen til mine deltakere vanskelig i etterkant av intervjuet.

7 Avslutning

I arbeidet med denne oppgaven forsøkte jeg å la problemstillingen og forskningsspørsmålene styre mine valg. Oppgavens formål var å løfte frem de enslige mindreåriges subjektive erfaringene med kommunale bofellesskap, og hvilke aspekter av hjelpen de mottok som fremmet og hemmet deres samfunnsdeltakelse.

Funnene i studien indikerte at bofellesskapene hadde betydning for deltakelse i samfunnet for de enslige mindreårige ved å være en kilde til god sosial støtte og ved å fasilitere etablering av sosiale nettverk, samt å jobbe for å fremme god psykisk helse. Det å ha mer fokus på relasjon enn regler i møte med de enslige mindreårige kunne bidra til tillit og relasjonsbygging. De enslige mindreårige nevnte at de var opptatt av at de ansatte ville bruke tid sammen med dem, og at de viste med handling at de ville dem godt. God relasjon til de ansatte hadde stor betydning for hvordan bofellesskapet opplevdes, og hvordan de enslige mindreårige benyttet mulighetene til å lære språk og kultur fra de ansatte. Funnene pekte i retning av at språk var en grunnleggende ferdighet som gjorde det lettere å forstå nordmenn og den norske kulturen, og at språk hadde betydning for etablering av sosiale nettverk. Flytting til bofellesskap, og fra bofellesskap til egen leilighet, var et tema som gikk igjen i studien. Funnene indikerte at de enslige mindreårige sin forståelse av egen situasjon var fragmentert, og kommunikasjon som bidro til at de enslige mindreårige forstod sin situasjon kunne ha betydning for opplevelse av sammenheng i tilværelsen og en forståelse for hvordan bo- og omsorgssituasjonen ville endre seg i fremtiden. De enslige mindreårige assosierer god psykisk helse med det å bli forstått (Jarlby et al., 2018), og misforståelser og konflikter kan ha negativ innvirkning på relasjonen til de ansatte og opplevelsen av bo- og omsorgstiltaket. Dårlig relasjon til de ansatte kunne ha betydning for hvordan de enslige mindreårige opplevde den sosiale støtten fra bofellesskapet og hvordan de søkte hjelp i tiltaket. Opplevelse av vanskeligheter i de nevnte overgangene kunne også se ut til å handle om normale reaksjoner i forhold til overganger som forklart i migrasjonsprosessen (Salole, 2018). Det kunne også se ut til at bofellesskap der noen ansatte hadde flyktningbakgrunn, eller at det var ansatte med felles språk og kultur, kunne gi en følelse av fellesskap og at de enslige mindreårige hadde lettere for å få tillit. Det kan se ut til at ansatte med flyktningbakgrunn kan være en kilde til støtte for de enslige mindreårige mens de går gjennom fasene i migrasjonsprosessen. Det ble også nevnt av en informant at det å kunne se at noen med lik bakgrunn hadde klart å etablere seg kunne være et godt forbilde og virke

motiverende. De enslige mindreårige pekte på sosial støtte fra ansatte og sosiale nettverk som viktig for å håndtere overgangene og ta del i samfunnet.

Med bakgrunn i studiens datamateriale kan det være hensiktsmessig for videre forskning å ha fokus på hvilke barrierer de enslige mindreårige møter i sitt forsøk på å ta del i samfunnet og danne sosiale nettverk i Norge, samt hvordan disse barrierene kan reduseres. Dette nevnes også som et fremtidig forskningsbehov i kunnskapsoppsummeringen fra 2018, der det står skrevet: «at forskning på overganger må handle om mer enn bosetting og konkrete oppfølgingstiltak, men gå mer i dybden og studere forhold som inkluderings- og ekskluderingsmekanismer, bakgrunn og livshistorier, omgivelser og tilhørighet» (Svendsen et al., 2018, s. 74). Det kan også være behov for å snakke med enslige mindreårige som hadde positive erfaringer med overgangene fra mottak til bofellesskap, og fra bofellesskap til egen leilighet, for å utforske hvilke konkrete aspekter som var viktig for at disse overgangene gikk fint.

Referanser

- Abraham, R., Lien, L. & Hanssen, I. (2018) Coping, resilience and posttraumatic growth among Eritrean female refugees living in Norwegian asylum reception centers: A qualitative study. *International Journal of Social Psychiatry*, 64(4), 359-366. Hentet fra <https://journals-sagepub-com.ezproxy1.usn.no/doi/full/10.1177/0020764018765237>
- Barne- og familiedepartementet. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100#KAPITTEL_1
- Borsch, A. S., de Montgomery, C. J., Gauffin, K., Eide, K., Heikkilä, E. & Jervelund, S. S. (2019). Health Educatiln and Employment Outcomes in Young Refugees in the Nordic Countrys : A Systematic Review. *Scandinavian Journal og Public Health*, 47(7): 735-737. Hentet fra <https://journals-sagepub-com.ezproxy1.usn.no/doi/full/10.1177/1403494818787099>
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Demirtepe-Saygili, D. & Bozo, O. (2011). Perceived sosial support as a moderator of the relationship between caregiver well-being and psychological symptoms. *Journal of Health Psychology*, 16, 1091-1100. Hentet fra <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1359105311399486>
- Dragset, S. & Ellingsen, S. (2011). Å skape data fra kvalitativt forskningsintervju, 04/10, 332-335. Hentet fra <https://sykepleien.no/forskning/2011/02/skape-data-fra-kvalitativt-forskningsintervju>

Fazel, M., Wheeler, J. & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *Lancet* 2005;365(9467):1309-14. Hentet fra [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(05\)61027-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(05)61027-6/fulltext)

FN-sambandet (u.å.) *Flyktningkonvensjonen*. Hentet 12. september 2022 fra <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/flyktninger/flyktningkonvensjonen>

Garvik, M., Paulsen, V. & Berg, B. (2016) *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2017). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – en håndbok for kommunene*. Hentet fra <https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/andre-filer/arbeid-med-enslige-mindrearige-asylsokere-og-flyktninger---en-handbok-for-kommunene-2017.pdf>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2016, 16. desember). Hjelp enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Hentet fra <https://test.imdi.no/hjelpeflyktninger/hjelpe-enslige-mindrearige/>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2022, 22. januar). Ord og begreper. Hentet fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/ord-og-begreper/>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2022, 30. november). Statistikk. Hentet fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/statistikk/F00/bosetting>

Jensen, P. & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene: kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Jensen, T. K., Skar, A. M. S., Andersson, E. S. & Birkeland, M. S. (2019). Long-term mental health in unaccompanied refugee minors: pre- and post-flight predictors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(12), 1671-1682. Hentet fra

<https://www.proquest.com/docview/2211488651?parentSessionId=4X9ZETXILC15tz0HJYffP6ssB1OEjhWtbWmoA9nRKQw%3D&pq-origsite=primo&accountid=43239>

Jensen, T. K., Skårdalsmo, E. M. B. & Fjermestad, K. W. (2014). Development of mental health problems – a follow-up study of unaccompanied refugee minors. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health* 20148:29. Hentet fra <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4361195/>

Karlsson, B. & Borg, M. (2017). *Recovery*. Gyldendal akademiske.

Larsen, K. M. (2021, 30. mars). Barnets beste. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Barnets_beste

Lindén, H., Aasen, B., Seeberg, M. L. & Staver, A. B. (2020) Fra bosetting til voksenliv – Den kommunale tjenestekjeden for enslige mindreårige flyktninger (2020:1). Hentet fra <https://www.imdi.no/arkiv/arkiverte-publikasjoner/fra-bosetting-til-voksenliv/>

Malterud, K. (2012). Systemic text condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2012 (40): 795-805. Hentet fra https://www-jstor-org.ezproxy1.usn.no/stable/45150634?sid=primo#metadata_info_tab_contents

Montgomery, E. & Foldspang, A. (2008). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. *European Journal of Public Health*, 18(2):156-161. Hentet fra <http://doi.org/10.1111/sjop.12194>

Netland, T. (2022 , 29. april). Fenomenologi. Hentet fra <https://snl.no/fenomenologi>

Nygaard, V. (2022, 10. februar). Transkribering med koding. Hentet fra <https://www.dintranskribent.no/transkribering-med-koding/>

Oppedal, B., Jensen, L., Seglem, K. B. & Haukeland, Y. (2011). Etter bosettingen: Psykisk helse, mestring, og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkere (2011:8). Hentet fra <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00001440>

Raghallaigh, M. N. & Gilligan, R. (2010). Active survival in the Lives of Unaccompanied Minors: coping strategies, resilience and the relevance of religion. *Child & Family Social Work*, 15(2), 226-237 Hentet fra <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy1.usn.no/doi/full/10.1111/j.1365-2206.2009.00663.x>

Regjeringen. (2022, 6. april). *Opptrappingsplan for psykisk helse*.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/opptrappingsplan-psykisk-helse/id2907606/>

Sagatun, A., Lien, L., Sjøgaard, A.J., Bjertness, E. & Heyerdahl, S. (2008). Ethnic Norwegian and ethnic minority adolescents in Oslo, Norway. A longitudinal study comparing changes in mental health. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 43(2):87-95. Hentet fra <https://link.springer.com/article/10.1007/s00127-007-0275-z>

Sierau, S., Schneider, E., Nesterko, Y. & Glaesmer, H. (2019). Alone, but protected? Effects of social support on mental health of unaccompanied refugee minors. 28(6):769-780. Hentet fra <https://www.proquest.com/docview/2127590033?parentSessionId=1glhgq4q%2FzQsLkcHIT8%2FeDifK2KcFwM9zgqXA7FSuz4%3D&pq-origsite=primo&accountid=43239>

Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M. & Valenta, M. (2018). Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/0be1d221ba5c46a0979b28b4829cc595/ntnu-samfunnsforskning--kunnskapsoppsummering-om-enslige-mindrearige-asylsokere-og-flyktninger.pdf>

Varvin, S. (2015). *Flukt og eksil* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.